

Regionális Tanulmányok Regionalne Studije Regionale Studien Studia Regionalis VIII.

**Regionális Tanulmányok
Regionalne Studije
Regionale Studien
Studia Regionalis
VIII.**

**PannonIQm
2016**

© *Krisch András, Igor Šipić, Franjo Pajrić, Tóth Imre, Marko Gregur*

Felelős kiadó:

PannonIQm

Hrvati-Horvátok Egyesület – Društvo Hrvati

Soproni Horvát Nemzetiségi Önkormányzat

Hrvatska Samouprava grada Šoprona

Hrvatska matica Šopron

Čakavska katedra Šopron

Szerkesztő / Urednik

Payrits Ferenc

Fotók, illusztrációk

Payrits Ferenc,

Borítófotó:

Payrits Ferenc

ISSN 2061-1358

Nyomdai munkák:

Palatia Nyomda, Sopron

Tartalom – Sadržaj

Predgovor	5
Előszó	7
Vorwort	10
Bez granice	13
Határ nélkül	19
Franjo Pajrić mogao bi poludjeti	25
Po staza naših starih 2015.	33
Za pajdaša i prijatelja Mikija	63
Barátunk Miki emlékére	66
Branko Martinov	69
Pripetenje o starcu	79
Keretek – Okviri – Rahmen – Frames Szabadtéri kiállítás	85
Ausstellung Okviri – Keretek – Rahmen eröffnet	91
Otvorena Izložba Okviri – Keretek – Rahmen	97
Interview mit Frau Maria Preidl über die Vertreibung der Deutschen 1946	103
Az interjú Preidl Máriával, Mici nénivel a 46-os kitelepítésről	107
Brumaire versus október? 1956 – a normalizált forradalom.	111
Slike, Photos, Képek 2015.	120

Predgovor

Držite u ruka VIII. broj Regionalnih Studijov,ča je samo po sebi simbolično.

Osmodjelna kružnica, za većinu poznatija pod imenom rozeta, ka se vidi na dost crkav, na starom našem pismo znači BuDa, ali isto tako i broj 1000. I u pismu i u brojka – svetost.

U ovom broju ćete imati prilike prestat tekstove s književnih susretov, kraće uradke i razmišljanja.

Imat ćete prilike nanovič pratiti naš put *Po staza naših starih 2015* u čuda slikov i malo manje pisanja.

Kratko ćemo se spomenut važnih datumov, kot no 560 ljet od velike pobjede 1456. kod Nandorfehérvár-a (danas Beograd, glavni grad Republike Srbije), herojske obrane Sigeta 1566. i Nikole Zrinskog IV., 345. ljet od visokoplemičkog organiziranja i tužnog kraja 1671. ljeta, 60 ljet od velikih nemirov i revolucije u Ugarskoj 1956 , po kom ljetu je čuda naših Hrvatov ostavilo svoju Domovinu.

Nezдавно smo imali otvaranje izložbe na otvorenom *Okviri*, pa imate sada priliku prestat kratak tekst, bolje rečeno uvod u izložbu. Kipići u ovoj knjigi su većinom vezani za te okvire ili rijeme na našem jeziku. Oni ke ova tema malo jače interesira neka si ju dođu pogledati u Koljnof.

I još ČA. Na otvorenoj izložbi Okviri smo ukazali na važnost ove mali riči. Dobro je znati da i naša rič srića dolazi preko ča i to ser-en-ča. na ugarskom szerencse, a na našem srića. Ali su još ovde i riči čakra,kača,vrač,čarobnjak, kolač, čarda, Čaba, Čak (kad ih je puno) itd.

Opet se čuda toga dogodilo va ovom ljetu, no započet moram s tužnom visti, da nam je preminuo i Miki, stari i dobri prijatelj. Prerano nas je ostavil, va svoji najbolji leti. Na ovogodišnjem tamburaškom i plesačkom taboru va augustuši imat ćemo lipi koncert za njega i u Koljnofu.

Bili smo i na hodočašću u Bosni i Zadru. Na pišačenju k svetom Kvirinu u Sambotel. Imali goste iz raznih stran i dogovarali skupne projekte.

U Koljnofu smo imali uspješni humanitarni koncert *Svi za Zrinka* surađujuć

s branitelji dragovoljci iz Rijeke i Prigorsko-goranske Županije i naši društva širom Gradišća. Hrvatski dani u Šoproni, kulturne večeri i manifestacije sve su dokumentirane, pa ćete na bezbroj kipićov imat prilike ganjat, koga još poznate od starih obrazov.

Kratki opis života i dvi pjesme po hrvatski i prijevod na ugarski bit će prezentirani od Branka Martinova, človika, koga smo premalo poznavali, a živil je i pisal tako blizu nas.

Društvo Gradišćanskih Hrvatov u Ugarskoj slavilo je 25 ljet postojanja u Kisegu va misecu novembaru. Bilo je prelipo va velikoj viteškoj dvorani pogledati lipi program i čuda ljudi iz cijelog Gradišća pa i časne goste.

Na hrvatskom hodočašću u Cilje, bilo je ov put jako čuda ljudi nazočno.

Va novembari smo imali tri lipe priredbe. Prvo *Književne Susrete* po VII. put, pa konferenciju o *Pavlini i Ivanovci u Ugarskoj i Hrvatskoj*, a na kraju okrugli stol nas temu *Stari hrvatski jezik*.

Naši tamburaši (Grupa Rouge i Bondersölj) su polučili odlični rezultat na međunarodnom naticanju tamburašev u Petrovaradinu, ki varošić je za većinu poznat po Janiki Balažu i njegovom legendarnom orkestru (osam tamburaša Janike Balaža), ali je ovde rođen i ban Josip Jelačić.

Riječki Karneval 2016. i posjet čakavskoj katedri na Grobniku ostat će nam još dugo u naši spominki.

Otvoren je EMC GRAH „KUME” i nova čuvarnica u Koljnofu, a Židansko Igrokazačko Društvo je proslavilo svoj 25 rođendan.

Isto tako će biti ovoga ljeta, 18. novembra 25 ljet, da je spao varoš heroj Vukovar, pa planiramo projt s većom delegacijom te dane u Vukovar , da se spomenemo na te tužne ali legendarne dane i ljude, ke ne smimo nikada zabiti.

Zato smo i organizirali humanitarni koncert Gradišće za Vukovar, da simbolično i mi Hrvati iz ovih krajev pomognemo u realizaciji projekta „Obnove vukovarskog vodotornja”

Pred ravno 70 ljet se dogodio jedan od najtužnijih događajev našega kraja, kada su već neg 8000 nimcov iz Šoprona i okolice prisilno preselili najzad u Nimšku. Od tog šoka se Šopron već nažalost nije mogao nikada oporaviti. Ov denašnji Šopron je već drugi grad, s drugom dušom.

I mogli bi još nabrajati dugo, ali bi vam postalo dosadno, pa krenimo u knjigu.....!

Előszó

A Regionális tanulmányok VIII. számát tartja a kezében, mely szám szimbolikus értéket is képvisel egyben.

A nyolc osztatu kör, melyet sokan rozettaként általában a templomok homlokzatának díszeként ismernek a rőr rovásban a b és a d összerovásaként is felfogható, ami a buda szót teszi ki, de ugyanakkor a számbeli szent értéket az 1000 is.

Ebben a számban az írótalálkozó kapcsán született szövegeket, kisebb írásokat és értékeléseket és tanulmányokat olvashatnak majd.

Lehetőségük lesz újra végig követni minket különösen képekben Őseink nyomdokain. Meg kell emlékeznünk néhány fontosabb jubileumról is.

560 éve, 1456-ban aratta Hunyadi János Nándorfehérvárnál élete sorsdöntő nagy győzelmét. Idén zrinyi évet is ünneplünk és a szigeti hősr IV. Zrinyi Miklósr emlékeznünk, de dédunokájára is Péterre, a horvát bánra, kinek 345 éve, 1671-ben, a soproni hóhér Bécsújhelyen Frangepán Ferenczel egyetemben kioltotta életét.

A főúri szerveződést a mai napig összeesküvésként tanulják az iskolákban, pedig a nemesek csak kötelességüknek tettek eleget.

Az 1956-os megemlékezésekkel és előadásokkal a 60 éve megtörtént, zavar-gásokkal, tragédiákkal teli időnek és a rendszert megváltoztatni akaró forradalomnak állítunk mementót. Abban az időben sok honfitársunk hagyta el az országot.

Nemrég nyitottuk meg Keretek című szabadtéri kiállításunkat az EMC GRAH „KUME”-ban Kópházán, melynek rövid bevezetőjét olvashatják három nyelven az olvasók. Az érdeklődők több hónapon át nézhetik meg szabadon ezt az érdekes kiállítást.

Még valamit. A Csá szó, melyet eddig csak mint kérdőszót ismertünk egész más kontextusban jelenik meg. Egy kicsi de fontos szó, mely része nagyotmondó, érdekes szavainknak, mint pl. A szer-en-csa, kal-ács, Csa-ba, csá-r-da, csa-k-ra stb.

A múlt év is bővelkedett eseményekben, azonban egy nagyon szomorú történet törte meg a szép vonalat. Szeptember végén tragikus körülmények között autóbalesetben édesanyjával együtt meghalt Damir Mihovec Miki, régi jó barátunk, a tambura igazi nagykövete. Mikire emlékezünk majd augusztusban tamburatáborunk befejező napján.

A már jól összszokott zárandokcsapat idén ezúttal Bosznia-Hercegovinában járt, de ami a legfontosabb az utat Zadarban fejeztük be. A Sopron és Szombathely között lebonyolított szent Quirin zárandoklat sok új élményt hozott résztvevői számára. A vidékünkre látogató vendégekkel újra sok projektet beszéltünk meg a jövőre nézve.

Novemberben egy igen tanulságos és szép jótékonysági koncertet szerveztünk Mind Zrinkóért címmel, horvátországi barátainkkal és a gradistyei horvátok szervezeteivel közösen.

A februári Soproni horvát estre sokáig fogunk még emlékezni. A Liszt Ferenc Kulturális Központ teljesen megtelt az érdeklődőkkel. A képeken sok ismerős arcot fognak majd felismerni.

Branko Martinovra emlékszünk két versének fordításával. Egy érzékeny lélek, ki itt élt nem messze tőlünk, de akit csak túl későn, halála után fedeztünk fel.

A Magyarországi Gradistyei Horvátok Egyesülete 25 éves évfordulóját ünnepelte meg Kőszegen a Jurisics vár lovagi termében. A képeken lehet majd igazán látni, milyen hangulatban emlékeztünk meg az elmúlt évtizedekről.

Novemberben 3 érdekes előadást szerveztünk. A már tradicionális Nemzetközi Horvát Írótalálkozóval kezdtük a Pálosokról és János lovagokról megrendezett kerekasztal konferenciával folytattuk és a régi horvát nyelv szépségeit feltáró tudományos értekezéssel fejeztük be ezt a mozgalmas hónapot.

Tamburás zenekaraink a Rouge és a Bondersölj igen komoly nemzetközi megmérettetésről, Péterváradról tértek vissza első helyezésekkel, mely eredmények mindannyiunkat büszkeséggel töltenek el. Péterváradról sokunknak elsőre Janika Balázs híres tambura zenekara és a bevehetetlen erődvár jut eszünkbe, de kevesebben tudják, hogy itt született Jelacsics József horvát bán is.

Ott voltunk a Rijekai Karneválon, meglátogattuk társ katedránkat a Grobniki Csákáv katedrát és megnyitottuk a Gradistyei Horvátok Etnomemoriális és Információs Központját (EMC GRAH „KUME”) is.

Megnyílt az új óvoda Kópházán és a Horvátzsidányi színjátszó egyesület megünnepelte 25 éves fennállását.

Ebben az évben lesz 25 éve, hogy elesett a hős város Vukovár. Az évforduló szolgálat alapot arra, hogy az ellenállás szimbólumát, a víztornyot felújítják és

kilátót terveznek kialakítani benne. A felújításra felszólító segélyakciók világszerte az összefogás erejét hivatottak bizonyítani. A nemes akcióhoz mi gradistyei horvátok a egy Fülesen szervezett jótékonyági esttel járulunk hozzá.

Pontosan 70 éve történt meg Sopron város egyik legszomorúbb eseménye, az itt élő németek többségének kitelepítése.

Ezt a sokkot a város talán soha nem heveri ki, hisz a mostani Sopron nem ugyanaz, mint a száz évvel ezelőtti. A város lelkének egy részét veszítettel el városlakóinak erőszakos elhurcolásával.

Vorwort

Sie halten nun das Jahrbuch „Regionale Studien, Band VIII.“ in Händen, welches auch einen symbolischen Wert hat

In dieser Ausgabe finden Sie kürzere Texte, Bewertungen und Studien, die anhand des Schriftstellertreffens entstanden sind.

Außerdem haben Sie die Möglichkeit, den Spuren unserer Ahnen anhand der interessanten Fotos zu folgen! Auch ist es wichtig, wenn wir einiger Jubläen gedenken.

1456, also vor 560 Jahren, besiegte bei Belgrád János Hunyadi die Türken. Heuer feiern wir das Zrinyi-Jahr und erinnern uns an den Held von Sziget, an Miklós Zrinyi IV., aber auch an seinen Urenkelsohn Peter, den kroatischen Ban, der vor 245 Jahren, 1671, zusammen mit Franz Frangepan in Wiener Neustadt durch den Ödenburger Henker hingerichtet wurde. Diese Aristokraten-Organisation wird in der Schule immer noch als eine Verschwörung bezeichnet, obwohl die Adeligen nur Ihren Pflicht erfüllten. Mit Veranstaltungen und Vorträgen gedenken wir der Revolution von 1956, jene Zeit, die voll von Unruhen und Tragödien war. Damals, in diesen schweren Zeiten, verliessen viele unserer Landsleuten Ungarn.

Vor Kurzem eröffneten wir unsere Freilichtausstellung „Rahmen“ in Kolnhof im sg. „KUME“. Das kurze Vorwort der Ausstellung können Sie in drei Sprachen lesen. Interessenten können einige Monate lang diese Ausstellung besuchen.

Noch etwas. Das Wort „csá“ kannten wir bisher nur als ein Fragewort, jetzt erscheint es aber in einem anderen Kontext. Ein kleines, aber wichtiges Wort, das Teil ist unserer interessanten Wörter, wie zum Beispiel: szer-en-csa, kal-ács, Csa-ba, csá-r-da, csa-k-ra usw.

Das letzte Jahr war reich an Ereignissen, aber auch Tragisches geschah. Ende September 2015 starb zusammen mit seiner Mutter bei einem Autounfall Damir Mihovec Miki, ein alter Freund von uns, der Botschafter der Tamburizamusik. Wir gedenken Miki am letzten Tag unseres Tamburizzalagers.

Unsere Pilgermannschaft war heuer in Bosnien-Herzegowina. Aber was am wichtigsten ist, wir beendeten unsere Reise in Zadar. Die Saint Quirin Wallfahrt zwischen Ödenburg und Steinamanger brachte den Teilnehmern viele Erlebnisse. Mit den Gästen besprachen wir wieder viele Zukunfts-Projekte.

Unter dem Titel „Alle für Zrinko“ organisierten wir Im November ein lehrreiches und schönes Wohltätigkeitskonzert gemeinsam mit unseren kroatischen Freunden und mit den Organisationen der Gradistyaer Kroaten.

An den kroatischen Abend in Ödenburg im Februar 2016 werden wir uns noch lange erinnern. Zahlreiche Teilnehmer füllten das Liszt Kulturzentrum bis auf den letzten Platz. Auf den Bildern werden Sie viele bekannte Gesichter erkennen.

Wir gedenken auch Branko Martinov mit der Übersetzung seiner zwei Gedichte. Eine empfindliche Seele, wohnhaft nicht weit von uns. Doch leider, zu spät, entdeckten wir ihn erst nach seinem Tode.

Der Verein der Gradistyaer Kroaten feierte sein 25jähriges Jubiläum in Güns, im Rittersaal der Jurisics-Burg. Auf den Fotos ist zu sehen, in welcher Stimmung wir waren, als wir uns an die letzten Jahrzehnte erinnerten.

Im November 2015 organisierten wir drei interessante Vorträge. Begonnen wurde mit dem traditionellen Internationalen Kroatischen Schriftstellertreffen, danach folgte ein Rundtischgespräch über den Paulinerorden und die Johannitenritter. Beendet wurde dieser arbeitsreiche Monat mit einem Vortrag über die Schönheit der kroatischen Sprache.

Unsere Tamburizzaorchester kamen aus Rouge und Bondersölj von einem internationalen Wettbewerb zurück. Aus Peterwardein mit dem ersten Preis, worauf wir sehr stolz sind. Denken wir an Peterwardein, fällt uns oft das berühmte Tamburizzaorchester von Janika Balázsy und die uneinnehmbare Festung ein. Leider aber wissen nur die Wenigsten, dass Josip Jelacsics, kroatischer Ban, hier geboren ist.

Wir besuchten auch den Karneval in Rijeka, unseren Partnerkatheder, den Csákáv Katheder, in Grobnik und eröffneten das Etnomemior- und Informationszentrum der Gradistyaer Kroaten.

Der neue Kindergarten in Kolnhof wurde eröffnet und in Siegersdorf (Horvátzsidány, Hrvatski Židan) feierte man das Bestehen seines 25jährigen Jubiläums.

In dieses Jahr fällt auch das 25jährige Jubiläum des Falles der Heldenstadt Vukovar. Aus diesem Anlass wird die Gedenkstätte renoviert und man möchte in dieser auch einen Aussichtsturm integrieren. Die weltweiten Spendenaktio-

nen beweisen die Kraft des Zusammenhaltes. Zu dieser Aktion trugen die Gradyaer Kroaten mit einem Konzert in Nikitsch bei.

Vor 70 Jahren geschah eines der tragischsten Ereignisse der Stadt Ödenburg: die Vertreibung der Mehrheit der hier lebenden Deutschen. Diesen Schock wird die Stadt wahrscheinlich nie verwinden, da die Stadt in der heutigen Zeit nicht mehr die gleiche ist, wie vor 100 Jahren. Mit der gewaltigen Deportation der Einwohner verlor die Stadt einen Teil ihrer Seele.

Bez granice

Bila je mokra kasna jesen, kada se je mladi plemić Nikola Bethlen uputio prema jugu. Prije no krene pohita u Bečko Novo Mjesto, pogledati sve o čemu je pročitao na putu iz Praga. A bilo je dosta toga za pogledati. Starina, povijest i ona nevjerojatna priča o Rikardu Lavljeg Srca, kralju Engleske, skroz ga je opčinila. Nevjerojatno, kako se jednom kralju tako nešto zna dogoditi, s druge pak strane imamo narodnu mudrost: kako ti drugima sudiš, tako će biti i tebi suđeno.

Tog ljeta 1664. godine stvarno je neprestano padala kiša, čak je i rijeka Lajta pokazala svoju zlu ćud, pa je poplavila cijela sela, a i manja riječica Wulka je poplavila hrvatska sela između Željeznog i Šoprona. U gradu je svratio k dobrom prijatelju bana Nikole i ponio sa sobom u Čakovec njegovo pismo.

Šopron – prastari grad na Jantarskoj cesti života, žili kucavici, koja već tisućljeća povezuje Baltik s Jadranom, u relativnoj sigurnosti od Osmanlija, živio svojim životom.

Upravo su počeli s kasnom berbom na obroncima uz Nežidersko jezero, jer se trebalo požuriti, zbog štetne plijesni koja je ove godine bezobrazno nagrizala dragocjene slatke bobice, iz kojih će nastati nadaleko poznato desertno vino Ödenburger Ausbruch. Otkada su Turci zavladaali Srijemom i Fruškom Gorom, ovaj kraj zapadne Ugarske učinio je sve što se moglo, kako bi se utolila žeđ i namirila potražnja sladokusaca Europe za ovom delicijom.

Do Čakovca je putovanje prošlo relativno mirno. No, Nikola je znao da je na političkoj karti vrlo burno. Otkako je kralj Leopold Habsburški, nakon sjajne pobjede kod Szentgotharda potpisao sramotni Vašvarski mir s Osmanlijama, plemstvo u Hrvata i Mađara, pozivajući se na Zlatnu Bulu kralja Andrije II. i Werböczy-jev *Tripartitum*, ozbiljno je razmišljalo o organiziranom otporu, na koji su imali pravo, ali i obavezu prema navedenim aktima.

U mislima mladog Nikole motalo se i nešto drugo. Susret i mogućnost učenja od poznatog vojskovođe Nikole Zrinskog u Čakovcu snažno ga je uzbuđivala.

Došavši na dvor vidno stariji grof Nikola primio je svog mlađeg kolegu po staležu vrlo srdačno, pa i vrlo ljubazno. Već nakon nekoliko dana postao je to

Ozalj

odnos oca i sina. Osjećala se pozitivna klima, privrženost i prisnost između već prekaljenog gospodina u najboljim godinama i mladog, ali perspektivnog plemića iz Transsilvanije, željnog znanja.

No, sve je to potrajalo malo više od četiri dana, jer se tog kobnog 18. studenog u Kuršanečkom lugu predvečer dogodila strašna tragedija. Mladi Nikola je sve to vidio vlastitim očima i opisao u svojim memoarima. Nakon nekoliko dana nastavio je put prema Ozlju. U Ozlju je ostao nekoliko dana kao gost Petra Zrinskog, brata ubijenog Nikole, koji nije bio nazočan bratovoj pogibiji.

Ozalj se je jako dopao našem mladom junaku. Cijeli kraj podsjećao ga je na djetinjstvo, na bezbrižne dane u Maloj Buni, gdje je rođen. Ljudi su ga posebno dirnuli. Iako bez znanja hrvatskog jezika dosta se dobro sporazumio s njima, jer su ga mnoge hrvatske riječi podsjetile na riječi u starom rumunjskom jeziku, kojeg je kao dječak naučio igrajući se podno renesansnog dvorca obitelji Bethlen.

Dan uoči odlaska dalje prema Veneciji sjedio je tako na obali rijeke Kupe podno prekrasnog Ozaljskog grada, kada je primijetio neobično stvorenje nedaleko od mjesta na kojem se nalazio.

Nije htio vjerovati očima. U prekrasnoj bijeloj nošnji vitka crnokosa krasotica odlepršala je poput košute. Zadnje zrake kasnojesenskog sunca, koje su se odbijale od zeleno-plave površine mirne Kupe dale su tom priviđenju, kako mu se činilo, mistični sadržaj. Sjetio se starih priča, narodnih pripovjedaka, koje su plastično opisivale upravo ovakve žene, koje kao da lebde između neba i zemlje. Vile čarobnice, stvorenja između jave i sna. No ovo nije bio san. Nije mogao odoljeti želji, a da ne zaustavi ovo čudno stvorenje i krenuo je za njom. Sustigao ju je nakon nekoliko minuta.

Nije ni uspio progovoriti uljuđenim stilom profinjenih plemića, kojeg je godinama učio na satima ponašanja tijekom svojeg dugog školovanja od Nizozemske do Pariza, kada se ta prekrasna mlada žena, kao da je osjetila blizinu nekoga, okrenula i pogledala ga svojim prekrasnim okruglim smeđim očima košute, kao da ga želi upitati: To si ti? U tom čarobnom trenutku susreta dva para očiju dogodilo se nešto što je ostalo trajno urezano u sjećanje mladog Nikole. Nikada prije ni poslije nije mu se to dogodilo. Tada nije shvaćao da se takve stvari događaju samo jedanput i nikada više.

Stajali su jedan nasuprot drugog, bez riječi, ali su im duše već tada rekle sve. Nije bilo potrebno izustiti niti jednu riječ, jer bi svaka pokvarila trenutak, kojeg si priželjkuje svatko, barem jedanput u svom životu. Tog će se trenutka Nikola sjetiti i 50 godina kasnije, nakon svojih dugih kancelarskih godina službovanja u svojoj Domovini, u svojem bečkom zatvoru. Taj će ga pogled hraniti i dati mu nade.

Bit će mu uvijek od pomoći kad god mu bude potrebno. Bio je to pogled dvije čiste i nevine duše, dva bića iz istoga svijeta. U tom trenutku tamo pored Kupe prohujala su stoljeća, ratovi, život mnogih naraštaja. Ponovo su se spojila dva nekada silom razdvojena života.

U tom trenutku bez vremena Nikola Betlen je, bez da su i jednu jedinu riječ progovorili, znao, da se ova prekrasna djevojka zove Mara i da su prije puno vremena pripadali jedan drugom. Neprimjetno je lahor zanjihao žuto lišće stare vrbe, a Mara je stavila Nikolinu ruku u svoje ruke. Samo na trenutak, da bi iščezla jednako brzo kao što se i pojavila.

Nikola je ostao još dugo na istom mjestu osjećajući u sebi nešto nevjerovatno, nešto poput oluje. Uzburkano more, najljuća bura, najveće nevrijeme nisu ništa prema onoj bujici koja je zapljusnula njegovu dušu i cijelo tijelo. Ni sam nije znao kako je došao do dvorca i prospavao noć. U glavi mu se vrtjela ista slika s onim očima. Ona snaga, ona čistoća, onaj govor zjenica i tankih linija njezinih tamnosmeđih očiju.

Drugi dan se krenulo dalje s manjom pratnjom do Grobnika i Trsata. No, prije

polaska, rano jutro skočio je do crkve Sv. Vida. Na tom mu je mjestu sinulo nešto kroz glavu. Sv. Vid na njegovom starom pismu znači svjetlost, a ime Ozlja, gle čuda, mjesto je s kojeg se gleda, važna kota za primanje i slanje poruka najbržim sredstvom, svjetlom.

Put kroz Gorski Kotar bio je lagan, nakon jučerašnjeg doživljaja, mada je već na višim prijevojima bilo snijega. Čarobna, ali i mistična visoka skalina Klek pratila ih je jedno vrijeme.

Dolazak na Grobnik proslavili su pričajući s domaćima ljudima o slavnim danima ovih krajeva. Vinodolska knežija poznata je širom svijeta po dobro uređenim zakonima i lijepom životu. Došli su i na Trsat, važnu kotu, koja je stožerna točka već od davnina.

Legendu o prijenosu svete kućice B. D. Marije čuo je već prije, no tu se vlastitim očima i svom svojom dušom osvjedočio u svetosti toga mjesta. Njih nekolicina sjeli su u lađu i krenuli put Venecije. Nakon Božića i Nove Godine počelo je karnevalsko doba i stara dama Serenissima pokazala je svu moralnu naopakost, neizlječivu bolest, blud i odvratnost, koja se u ovo doba još otvorenije pokazivala, jer su pod krinkom” maske” ljudi mogli sebi puno više toga dopustiti.

Nikoli je bilo neugodno uz ostalo i zbog toga, što su mu ljudi iz pratnje pogledali žudnji i u nekoliko prilika pali nisko na ljestvici moralnosti. Ispod maski vidiš samo oči, samo oči, ali stotinu ovih se nije moglo mjeriti s onim čarobnim parom smeđih blizanaca, koje su danonoćno sjale u njegovom sjećanju. Neke se stvari jednostavno ugraviraju u pamćenje i ne nestaju nikada. Poput debele brazde na gramofonskoj ploči uvijek izbace iz takta iglicu, kada stigne do nje. Tako je bilo s Nikolom.

Čekao je uru polaska iz Venecije. Nakon plovidbe po olujnoj buri i prelaska ušća Ričine blizu Trsata, došli su u Bakar. Bili su gosti Katarine Zrinske rođene Frankopan. Mali gradić u velebnom zaljevu svidio se našem junaku. Zajednička druženja s groficom uvjerila su ga kako uživa gostoprimstvo plemenite osobe, osobe velikoga znanja i čvrstog karaktera. S njom je bila i mala Jelena, rođena u Ozlju, koja još nije znala, kakva ju sudbina čeka. Bila je još dijete, ali se već vidjelo kako Stvoritelj kani pomoću nje ispuniti još jedan svoj plan, da je izabranica Dobre strane.

U razgovorima duboko u noć znali su raspravljati o svemu i svačemu. Bilo je tu i profanih tema, vjerskih rasprava, priča o svijetu, raznih civilizacija. Jednom prilikom je Katarina spomenula sustav četiri elementa. Nikola se odmah sjetio i počeo razlagati smisao sustava. Četiri elementa su: voda, vatra, zrak i zemlja. No, bez petog elementa ova četiri ne mogu oživiti. Taj peti element je *ser* ele-

Grobnik vára

ment, odnosno, kao ga Mađari zovu ser (szer) –elem (element). Zajedno čitajući: Szerelem. Ta riječ znači na našem jeziku ljubav, bez koje nema života, objašnjavao je mladi grof Nikola, Katarini Frankopan, pri tom se sjećajući očiju koje još uvijek u snu sanja.

Nakon ugodno provedenih nekoliko dana Nikola se srdačno oprostio i od sveg srca zahvalio na gostoprimstvu, zatim produžio za Ozalj. U gradu na Kupi ga je primio sam Petar Zrinski.

Nakon par dana odmora, krenuše dalje za Požun. Nisu prošli ni kilometar puta od grada opazi Nikola uz put jednu mladu djevojku kako nosi svežanj granja na leđima. Već ga je tada obuzeo čudan osjećaj, tko bi to mogao biti, a znao je točno da je to Mara.

Stane on s konjem pored nje, naredivši istovremeno pratnji neka mirno nastavi dalje, a on će ih kasnije sustići. Sjaši naš Nikola s konja i stane pred Maru ne mogavši se nagledati njezinih očiju. A sada opazi i njezino lice. Duge trepavice, skladne proporcije njenog lica, prekrasne usne. Promatrali su se jedno vrijeme ne obazirući se na hladnoću.

U njima je gorio plamen. U taj hip Mara, pomalo uplašeno i pomalo nujno reče: *serce moje*. Nikola pak: *szerelmem* (hrv. čitano: serelmem, što u prijevodu znači: ljubavi moja). Tu je Nikoli postalo jasno, da je serce ono u našoj duši, u sredini, onaj dio tijela, koji oživljuje, iz kojeg izlazi, ili u kojem živi peti element: ljubav. Tako su se spojile ove dvije riječi **ser**-ce i **ser**-elem, ove dvije naše duše, ova dva jezika i ova dva naroda. Između njih pale su samo ove dvije riječi i kao da ih je zavrtio spiralni vrtlog, vir prohujalih vremena, ovako zagrljeni stajali su sami na hladnoj ozaljskoj ravnici.

Svaki od njih je znao kako ima svoj životni put i mada se poslije ovoga magičnog trenutka više nikada neće sresti, nisu očajavali zbog toga. Oboje su znali da će ih ovaj osjećaj, ova ushićenost njihovih duša spojiti do kraja života.

Határ nélkül

Esős késő ősze állt, mikor a fiatal nemes, Bethlen Miklós dél felé vette útját. Még indulása előtt ellátogatott Bécsűjhelyre, hogy a helyszínen is megnézzé mindazt, amit Prágából elindulva útközben elolvasott a városról. Volt is mit megnéznie. A sok régi épület, megannyi érdekes történet, főleg az a hihetetlen Oroszlánszívű Richárdról, Anglia királyáról sehogy sem fért a fejébe. Hogyan történhetett meg ilyesmi egy királlyal, tette fel a kérdést állandóan magában. Másrészről viszont ott volt a régi mondás: „Ahogy te másokkal teszel, úgy tesznek majd veled is”.

Abban az évben tényleg sokat esett az eső. A Lajta folyó is megmutatta szélséységét és az Alpokból lezúduló víz több falvat elöntött. Hasonló volt a helyzet a kis Wulka folyó völgyében is, ahol a víz több Kismarton és Sopron között fekvő horvát falvat öntött el. Sopronban röviden megállt Miklós bán jó barátjánál és egy levelet is magával vitt Csáktornyára.

Sopron – az ősi város a Borostyánkő úton, az élet útján, mely már évezredek óta köti össze a Baltikumot az Adriai térséggel, viszonylagos békességben élte mindennapjait távol az Oszmán fenyegetéstől.

Éppen a késői szüretet kezdték el a szorgos szőlősgazdák a Fertő tó lankáin, de idén sietve kellett ezt megtenniük, hogy a káros gombák ne tegyék tönkre a már aszúsodott szőlőbogyókat, melyek a messze földön híres Ödenburger Ausbruch édes nedűjének alapanyagát adják. Mióta a Török elfoglalta a Szerémséget és a Tarcal hegység lankáit, nyugat Magyarország e vidékein mindent megtettek, hogy kielégítsék az ínycselek keresletét Európa szerte.

Csáktornyáig az út viszonylag békésen telt el. Még a híres zalai rengetegben sem találkoztak az állandó veszélyt jelentő haramiákkal és tolvajokkal. Talán megszimatozták, hogy ezzel a kis csapattal nem kellene összeütközésbe bonyolódni. Miklós gondolataiban azonban a sokkal forrongóbb politikai helyzet forogott minduntalan.

Mióta Habsburg Lipót a győzedelmes szentgotthárdi csata után megkötötte a Törökkel a szégyenteljes Vasvári békét, a horvát és magyar nemesség II. And-

rás királyunk Aranybullájában foglaltatott ellenállási jogára hivatkozva komolyan gondolkodni kezdett, egy király elleni szervezkedésen. Miklós fejében azonban még valami motoszka szüntelen. A találkozás a híres hadvezérrel, a bánnal, Zrínyi Miklóssal minduntalan megdobogtatta szívét. Miután megérkeztek a pompás Csáktornyai várkastélyba, a szemlátomást idősebb gróf nagyon szívélyesen fogadta fiatalabb nemes kollégáját. Néhány nap elteltével szinte apa fiú viszonyra alakult kapcsolatuk. Érezhető volt a levegőben is a legjobb éveit taposó tapasztalt úriember és a fiatal, szép jövő elé néző és tudásra szomjas erdélyi nemes között kialakult bensőséges hangulat.

Sajnos az idill ideje mindössze egy kicsit több mint négy napig tartott, miután azon a szerencsétlen és végzetes november 18. napon az est szürkületében a bán orvgyilkosság áldozatául esett a kursaneci erdő rengetegének szélén nem messze a Drávától. A fiatal Miklós ott volt a tett színhelyén több ismert nemessel együtt és az eseményről részletesen számolt be naplójában.

Megtudta azt is, hogy a bánt majd a téli napfordulón, december 21-én fogják utolsó nyughelyére vinni, a Csáktornyától 2 km-re fekvő szent ilonai Pálos kolostor mellett fekvő Zrínyi kriptába. Pár nap múlva tovább utazott Ozalj várába. Itt Zrínyi Péter, a meggyilkolt Miklós vendégszeretét élvezhette, aki bár nem volt személyesen jelen. Péter nem volt ott bátyja tragikus halálakor sem.

Ozalj vára nagyon megtetszett hősünknek. Az egész vidék otthonát idézte fel benne, gondtalan gyermekkorát Kis Bunában, Erdélyben, ahol született. Az emberek viselkedése különös érzésekkel töltötte el őt. Igaz nem ismerte a horvát nyelvet, de sokat megértett belőle, mivel a szavak hasonlóan visszhangzottak fülében a román szavakhoz, melyeket még mint kisfiú tanult meg játszadozás közben a Bethlen család reneszánsz kastélya parkjában.

Így ült Velencébe vezető útja előestéjén a vár alatt tekergő Kupa folyó partján, mikor egy különleges lényt pillantott meg nem messze magától.

Nem akart hinni a szemének. Csodálatos fehér népviseletben egy karcsú fekete hajú szépség suhant el nem messze tőle, mintha őz suta lenne.

A késő őszi nyugvó nap utolsó sugarai a Kupa mozdulatlan zöldeskék vízén megcsillanva a fiatal teremtésnek misztikus küllemet kölcsönöztek. Eszébe jutottak a régi mesék és balladák, melyekben éppen így írták körül az azokban szereplő, a föld és ég között lebegő tündérlányokat. A valóság és álom között megjelenő teremtmények jutottak egyből eszébe.

Ez azonban nem volt álom. Nem tudott ellenállni a kísértésnek és egyben kihívásnak, hogy meg ne állítsa ezt a teremtményt, így hát a nyomába eredt. Néhány perccel később ott termett mellette. Még szóra sem nyitotta a száját, hogy a már jól betanult előkelők által használt válogatott szavak valamelyikével el-

Ozalj

kezdje bemutatkozó monológját, mikor a gyönyörű lány, mintha megérezte volna közelségét, hirtelen megfordult és egy szót sem kiejtve gyönyörű kerek barna suta szemeivel ránézve megkérdezte: „Hát te ki vagy? „Ebben a varázslatos pillanatban, a két szempár találkozásakor történt valami, ami a fiatal Miklós emlékezetébe kitörölhetetlenül belevésődött. Soha ilyesmi sem előtte sem utána nem történt meg vele. Akkor még nem tudhatta, hogy ezek a dolgok egyszer történnek meg az ember életében és soha többet. Egymással szemben csak úgy szótlanul álltak, pedig belül elmondtak már rég egymásnak mindent. Minden kimondott szó elrontotta volna a pillanat varázsát és elemi erejét, melyet mindenki legalább egyszer meg szeretne élni élete során. Erre a pillanatra fog emlékezni leginkább Miklós 50 évvel később, felelősségteljes kancellári éveit után a bécsi cella fogságában. Erőt ad majd neki és reményt, hogy elviselje a magány súlyos perceit.

Segítségére lesz majd mindenkor, amikor szükség lesz rá.

Két romlatlan lélek szempárjának találkozása volt ez, két lényé ugyanazon világból. Abban a pillanatban ott a Kupa partján évszázadok rohantak el má-

sodpercek töredéke alatt, háborúk és sok generáció története együttal. Újra találkozott két valaha régen erőszakkal elválasztott lélek.

Miklós tudta, ebben az időtlen időben, bár egy szó sem hagyta el ajkukat, hogy ezt a csodaszép lányt Marának hívják és valamikor réges-régen egymáshoz kötötte már őket egyszer a sors. Az öreg fűz sárga leveleit észrevétlenül rezdítette meg a szellő, mikor Mára kezeit Miklós kezeibe tette. Egy pillanatra csak, hogy a másikban eltűnjön oly hirtelen, amilyen feltűnés nélküli volt megjelenése is.

Miklós még sokáig ott maradt egyedül, valami érdekes édes érzéssel küszködve, valami hihetetlen viharszerű sodrással a mellében. A tomboló tenger, a legerősebb szél, a legnagyobb vihar, semmiségnek tündek ehhez a csapáshoz képest, mely mellbe vágta és testét vadul felborzolta. Maga sem tudta, hogyan jutott vissza a várba és hogyan aludta át az éjszakát. Gondolataiban ugyanaz a kép forgott állandóan. A kép azzal a szempárral. Az az erő, az a tisztaság, a szembogarak és a sötétbarna szemek vékony sugarainak játéka.

Másnap kisebb kísérettel folytatták útjukat tovább Grobnik váráig, majd Trszatba. Indulás előtt azonban ellátogatott Szent Vitus templomáig. Ott egy pillanatra egy gondolat hasított át agyán. A régi rováson a Vid fényt jelent, Ozalj neve pedig láss csodát, a helyet, melyről néznek, látnak. Látós hegy! Ezek szerint ez egy fontos hely volt a fény-információk vételénél és továbbadásánál!?

Gorszki Kotáron, a hegyes vidéken a tenger előtt, a tegnapi élmény hatása alatt könnyedén lovagolt keresztül, habár a csúcsok már hósapkával voltak fedve. A misztikus Klek hegy sziklaorma kísérte őket az út nagyobbik szakaszán.

Grobnikra érkezve a helyiekkel a találkozást a vidék régi történeteinek elmesélésével ünnepelték meg. A Vinodoli hercegség messze földön ismert jól megalkotott szabályrendszeréről és kellemes klímájáról. Trszatra érve érezték, de látták is, hogy itt egy évezredes stratégiaiilag is fontos helyen épült szép várról van szó.

A Szent ház Lorettói átvitelének legendáját már régebből tudta Miklós, de itt személyesen is átérzte e szent hely varázsát. Ezután hajóra ültek és Velen-céig meg sem álltak. A Karácsony és az Új Év megünneplése után elkezdődhetek a karneváli multságok. Az öreg dáma, Velence megmutatta moralitásának fonákját, a meggyógyíthatatlan betegséget, a bujaság minden fokát és szegyealni való viselkedéseknek özönét, melyek ebben az időszakban hatványosan voltak jelen nyilvánosan mindenütt. A maszkok biztos védelme alatt mindenki kiélhette szinte minden bűnös vágyát.

Miklós többször került kellemetlen helyzetbe kísérete kihágásai miatt. Többen nem tudván ellenállni a kísértésnek sajnos mélyre estek a moralitás létráján.

Az álarcok mögött csak a szemeket látod, de ezer szem sem tudott vetekedni azzal a szempárral, melyek éjjel-nappal ott ragyogtak Miklós emlékezetében.

Egyes dolgok egyszerűen túl mélyen belevésődnek az emlékezetünkbe, és valamilyen hangsúlyos barázdaként, amikor az élet lemezének tije elér hozzá, mindig kizökkentik a normál menetből.

Már türelmetlenül várta a visszautat. Viharos tengeren hajóztak el Trszat alatt a festői bakari (Bucarro) öbölbe. Bakar a Frangepánok vára körül épült régi városka, ahol a Frangepán családból származó Zrínyi Katalin, Zrínyi Péter felesége fogadta őket nagyon szívélyesen. A grófnéval eltöltött néhány nap fiatal nemességben egy nagylelkű, és sokat tudó asszony benyomását keltette. Velük volt a kis Jelena (Ilona), aki Ozaljban született. A kis Ilona még nem tudhatta milyen sorssal fogja majd megajándékozni az élet. Már így kicsin is látszottak jelei, hogy a *Jó* oldal elkötelezettjeként választott ki a Teremtő, és hogy majd sok szenvedést és próbát eltűrnie és kiállnia majd.

A késő éjszakába nyúló beszélgetések alkalmával minden téma előjött kettejük között. Egy alkalommal Katalin a négy elem rendszert próbálta megismertetni Miklóssal, amikor az átvette a szót, és mint valami kis tudós tovább vezette a gondolatot.

„A négy elem. – folytatta. A víz, a tűz, a föld és a levegő. Az ötödik elem hiányában viszont nem tud életre kelni a rendszer. Ez az ötödik elem a szer elem. Egybe olvasva szerelem. Nélküle nehezen képzelhető el életről beszélni – magyarázgatta Miklós, közben állandóan a nemrég látott szempárra gondolt, melyek megigézték őt magát is.

Néhány nap vendégeskedés után szépen elköszönt vendéglátójától és megköszönte az önzetlen és kifogástalan kiszolgálást, majd kíséretével útját Ozalj felé vette.

A Kupa parti várban személyesen Zrínyi Péter fogadta. Néhány nappal később Pozsonyba indult kis csapatunk. Nem tettek meg még egy mérföldet sem, mikor is Miklós hátulról egy fiatal lány kontúrját pillantotta meg, ahogy rőzsét visz a hátára kötvé. Már akkor egy különös érzés fogta el, ki is lehet előttük, de valahol lelke mélyén érezte, pontosan tudta, hogy Mára lesz az.

Megállt mellette megparancsolva a többieknek, hogy nyugodtan folytassák csak útjukat és ő majd utoléri őket kicsit később. Leszállt lováról szüntelenül a lány szeméit nézve, melyekkel nem tudott betelni. Igazán csak most vette észre arcát. Arányos szép formák és a két selymes ajakpár. Egymást nézték egy ideig mit sem törődve a hideg szélllel. Bennük ott tombolt a tűz. Mára letette a rőzsét hátáról és kicsit megszeppenve, de gyengéden azt mondta: *szerce moje* (magyarul: szívem). Miklós szinte ugyanabban a pillanatban ejtette ki a *szerelmem* szót.

Számára most lett világos, hogy a szer-ce a lelkünk mélyén van, a test kellős közepén, mely dobogásával éltet minket, és amelyben az ötödik elem lakozik: a szerelem. Így találkozott a két szó, szer-ce és a szer elem, a két lélek, a két nyelv és a két nép. Csak ez a két szó hangzott el közöttük és mintha az elmúlt idők örvénye rántotta volna el őket. Egymásba ölelkezve álltak ott kettesben a hideg ozalji tél kellős közepén.

Mindketten tudták, hogy külön utakat szánt nekik az élet és hogy e csodálatos pillanat után soha nem látják viszont egymást, mégsem estek kétségbe. Mindketten tudták, hogy ez az érzés, ez a magasztos pillanat végigkíséri majd őket egész életük folyamán bárhol legyenek is.

Kilátás a Plartak hegyre Grobniki várról

Marko Gregur

Franjo Pajrić mogao bi poludjeti

(prilog uspomeni na 7. Koljnofske književne susrete)

U zubarskoj ordinaciji u malom mađarskom mjestu Kópháza, koje na dvojezičnom znaku na ulazu u grad nosi i hrvatski naziv Koljnof, miješaju se mirisi koji podsjećaju na ordinaciju s mnogo ugodnijim mirisom knjiga.

„Jel’ ovo boli?”

„Ne.”

„Ovo?”

„Ne.”

„A ovo?”

„Boli!”

„Taj te ne može boljeti. To si umišljaš.”

U Beču

Knjiž. susreti 1

Brzo spusti čekić, kao da mora ići navući gumeno odijeli i plašt i ići spasiti svijet, okreće se i odlazi. Gospođa Sarkozy, koja s njim surađuje na mnogim projektima, sjedi na stolici i čuje ga kako udara po tipkovnici, a zatim kako razgovara na mobitel. Još jednom pogleda na papir koji poslušno drži u ruci. Na njemu su kružnica i niz riječi, ispremetanih, koje dovode do novog značenja. Ima neke logike, ne može se reći.

Jasno, Franjo Pajrić je zubar. Početak je studenoga i dok lupka po zubima gospođe Sarkozy, u glavi mu se utrkuje tisuću misli. Poneka čak i dentološka. Toliko je toga još za obaviti prije nego što krene u Zagreb po hrvatske pisce.

Iako je studeni, dok sutradan dođe pred Levandu po kombi, sunce polira ravnici u selo, pripremajući ga za još jedan lijep dan.

Od 4. do 7. studenog po sedmi se put održavaju *Koljnofski književni susreti* na kojima sudjeluju književnici iz Hrvatske, kako bi se učvrstile veze gradišćanskih Hrvata s matičnim narodom.

Alfa i omega susreta je, pogađate, pedesetogodišnjak razbarušene crne kose, koji pred pansionom Levanda sjeda u sivi Ford Transit i juri prema Zagrebu. Pajrić je susrete pokrenuo s dugogodišnjim proučavateljem kulturnih (posebice književnih) postignuća gradišćanskih Hrvata Đurom Vidmarovićem, koji

je pak od 6. susreta kao organizatora s hrvatske strane, i u ime Društva hrvatskih književnika, predložio Darka Pernjaka.

Ali dosta faksije – prijedimo na fikciju. Na likove, za početak. Da je naša grupa politička stranka koja sudjeluje na izborima, ne bi se dobro proveli zbog podzastupljenosti žena na listi. Ove godine bila je samo jedna, ali draga do neba: Božica Brkan. Osoba koja vodi brigu da svima bude dobro i koja nije zaboravila veseliti se i najmanjim sitnicama, posebice onim gurmanskim, što s obzirom na njezinu strast i bavljenje hranom, bilo u kuharicama koje su *bestseleri*, novinama ili na vlastitoj internet stranici koja se zove *Oblizeki*, i nije čudno. Svako jelo fotografira i bilježi njegov naziv. I ranije sam imao sreće putovati i družiti se s njome pa nikad ne počinjem jesti prije nego što ona fotografira ono što je na tanjuru.

Zato nas je bilo muških zastupnika, podijeljenih u dva kombija. Prvi, kojim je upravljao Ferenc Payrits, kretao je iz Zagreba. Na autobusnom kolodvoru s nestrpljenjem su ga čekali Đuro Vidmarović, Robert Mlinarec, Zoran Bošković, Igor Šipić, Tomislav Marijan Bilosnić, Nikša Krpetić i Božica Brkan.

S druge strane, u podrumu varaždinskog hotela Turist, kombi koji je stizao iz Starog Petrovog Sela (Szentpéterfa), čekao je preloško-varaždinsko-koprivnički

Knjiž. susreti 2

Ispred Rejpal hiže u Šopronu

dio ekipe: Darko Pernjak, Božidar Glavina, Denis Peričić i ja. Uz kajganu s gljivama i crno vino lakše smo podnosili čekanje.

Iako smo u polasku kasnili, u Staro Petrovo Selo stigli smo dovoljno rano da se polako smjestimo po sobama i gradiramo ponuđene rakije. Sve su nekako bile najbolje. *Zagrebački* je kombi stigao nešto kasnije, jer su im se putem ispriječilo nekoliko gradova (poput Čakovca) i spomenika koje Pajrić jednostavno nije mogao zaobići i preskočiti bez kratkog razgledavanja i fotografiranja. Strast kakva se rijetko viđa.

Osvježeni rakijicom ili čakovečkim spomenicima, pješice smo krenuli kroz vlažnu mađarsku noć, tihom ulicom koju su čuvali izmaglica i lavež pasa. Za pse zapravo izmišljam, onda to i nije baš tiha noć, ali izgledalo je baš onako kako treba da bi se nečemu dodale riječi: sokak i čokanj, i da u glavi zazvoni Bogdanova pjesma *Svirci moji*.

Čitali smo u novoizgrađenoj zgradi Hrvatskog kulturnog centra, gdje su nam se pridružili Andy Novosel iz Beča i Timea Horvat, a bivši veleposlanik RH Đuro Vidmarović govorio je o hrvatskoj književnosti u Mađarskoj, ali i drugim državama, poput Crne Gore.

Ostatak večeri proveli smo u prekrasnom, rustikalnom restoranu *Nazdravlje*

Ispred koljnofske škole

uz kratki tečaj mađarskog. Božidar Glavina učio nas je osnovnim riječima, nužnim za preživljavanje – šor (sör) i bor. Pivo i vino. Motali smo se čitavu večer. Malo pili pivo pa malo vino. Onda se Božidaru otvorilo i u našu je svijest ušao nov pojam: palinka.

Ujutro su Krpetić, Mlinarec i gitara otišli u osnovnu školu, da bismo se prije polaska u Koljnof, svi našli kod gospodina Jančija (zajedno s Timeom Horvat, književnicom i novinarkom, našom domaćicom i njegovom susjedom) s kojim je (dobar) dio ekipe prošlogodišnjih *Koljnofskih književnih susreta* ustanovio (i odmah proglasio tradicionalnim) ispijanje njegove domaće palinke.

Moglo bi se reći: Franjo Pajrić je zubar. I ne bi se pogriješilo. Ali se ne bi ni pogodilo. To bi bilo kao da u kolovozu stanete u potok u mojoj Koprivnici i govorite o rijeci. E pa, Pajrić je Mississippi. Amazona ili Nil. Čak ne – slap Niagare. Možda malo i strašan, ali fascinant. Energija koja pršti iz njega tjera te naprijed, ali te može i slomiti.

On je kulturtreger koji radi na očuvanju kulture i tradicije gradišćanskih Hrvata, a što ulaže vrijeme, znanje, ali i vlastita sredstva. Vlasnik je pansiona *Levanda* koji je ujedno i generalštab Susreta. U njemu se jede, pije, razgovara i druži, a više godina u sobama na katu gostujući književnici (ali i drugi kultur-

njaci) su i noćili. Danas se spava u *Etnomemorijalnom i informacijskom centru gradišćanskih Hrvatov KUME* koji je prvi susjed *Levande*. Nije slučajno, dakako – za centar je također zaslužan dr. Pajrić, koji osobnim sredstvima jamči za kredit koji je digla udruga kojoj je na čelu, a koja je izgradila centar. I ne samo to, već je da budu jamci ovom značajnom projektu nagovorio oca i sestru. Zadivljen sam hodao dvorištem centra koji se prostire na površini od 4.000 kvadrata i u koji se može smjestiti 50 osoba. Ispunjavalo me zadovoljstvo što sam opet tu, u Koljnofu, i što poznajem čovjeka koji je u stanju nešto takvo napraviti.

Franjo Pajrić mogao bi poludjeti, kažu u šali njegovi suradnici i prijatelji i ja se nasmijem. Takve stvari normalan čovjek uglavnom ne ostvaruje. Normalan radi od 7 do 15, sa sedam pauza (znam po sebi), sruši se pred televizor i kuka nas sudbinom.

Ali luđak zato vodi dentološku ordinaciju, restoran, organizira književne susrete i gradi kulturni centar. Jedne večeri, kad je došao tko zna odakle i pridružio nam se na piću, zaspao je od umora za stolom.

Postoje tekstovi mojih kolega o programu susreta – bilježe da smo posjetili benediktinsku crkvu iz 12. stoljeća u Jaku gdje nam je dr.sc. Igor Šipić održao zanimljivo predavanje, da smo bili u *Hrvatskom centru* u Beču gdje je uz pozdrave opunomoćene ministrice dr.sc. Zdenke Weber iz veleposlanstva RH u Austriji otvorena izložba slika Tomislava Marijana Bilosnića i da smo tamo održali književnu večer. Zapisano je da su Robert Mlinarec i Nikša Krpetić gostovali po školama i da smo bili Šopronu, vidjeti fenomenalan prostor koji je na raspolaganju Hrvatskoj samoupravi. Važan dio ovih susreta bilo je predstavljanje knjige Đure Vidmarovića o Jurici Čenaru koju je objavila Naklada Bošković.

Najveća je vrijednost ovakvih susreta kad počne kolati neka posebna energija koja sve poveže u cjelinu. To se moglo osjetiti u subotu, tijekom okruglog stola na temu *Hrvatska poetika* na kojoj se u većoj mjeri, upravo zbog te energije, povela rasprava o modelima promidžbe hrvatske književnosti. Samim time dotakli smo se medija, o čemu je pripremljeno izlaganje imala Božica Brkan, koja ima dugogodišnje iskustvo rada u Večernjem listu, ali i drugim medijima.

Sve to prenijelo se i na prevoditeljsku radionicu na kojoj smo se svi trudili objasniti što bi to bio oblutak koji se *nesretno* našao u pjesmi naše drage Brkaniće.

Tad smo prvi put vidjeli i novu, zanimljivu prevoditeljsku metodu, u izvedbi, normalno, Franje Pajrića. Izgleda komplicirano, ali zapravo nije. Treba samo znati klinasto pismo zvano rovaš. I mađarski, koji je temelj svega. Osim toga imati barem temeljno znanje o Plejadama.

U koljnofskoj školi

Iskreno ću reći. Više dana trebalo mi je da se vratim ovom tekstu. Htio sam ga završiti s tim Franjinim krugom, ali ispada da, iako smo se u nekoliko dana naslušali o njemu, skoro nitko ništa o tome ne zna. Kažem skoro jer *stvar* razumije Igor Šipić koji se time ozbiljnije bavi, ali njega sam upravo zbog toga odlučio zaobići. Zanimalo me kako to vide oni koji su, kao i ja, uglavnom kimali glavama. Slabo sam prošao i u meni je evo danima bio neki grč, strah od ovog teksta i neslavnog završetka.

Na toj radionici nekako smo došli i do Johna Waynea i ja sam spomenuo da je T.M. Bilosnić zadarski John Wayne na što je Pajrić pljesnuo rukama.

„Moramo napisati pjesmu o tome!”

Složio sam se, ali njega je već zarobila druga misao i dvije-tri usputne rasprave nakon kojih se okrenuo i otišao.

Sam sam ipak napisao pjesmu:

T.M. Bilosniću

u sutonu kalelarge
 opasan šaputanjima
 odjekuje kroz grad
 i nebo
 zadarski john wayne
 sa skalpom u
 pogledu i papiru
 i s tigrom u kažiprstu
 koji ne podnosi zareze

Koljnof, 7. studenog 2015.

Kad se vratio, Franjo je pogledao pjesmu, zadovoljno nacrtao kružnicu, podijelio je na osam ili devet dijelova i krenuo je prevoditi prevrćući slova, a mi smo se ogledavali i čekali što će ispasti.

„Smije li ovdje biti rima?” pitao me u jednom trenutku.

Odgovorio sam da je u pjesmi nema.

„Meni se čini da je tako bolje. Vidi!”

A Kalelgera alkonyában
 A felvértező suttogás mely
 Visszhangzik a városban és egén
 A zadari John Wayne
 Skalppal szemében, papíron
 Nem tűrve a vesszőket
 Tigrissel a mutatójja begyén.

Pa sam se u Koljnofu počeo držati forme...

„Franjo, ti si lud”, rekao je netko kroz smijeh.

„Još nije, ali mogao bi poludjeti”, dodala je gospođa Sarkozy.

Nadam se da neće. Ovakav je nekako taman.

2. veljače 2016.

Po staza naših starih 2015.

Danas ujutro u pola četiri je i za mene završilo veliko putovanje. Za sada najveće čak i za mene. Biti na putu 19 dana je veliki izazov za svakoga, a pogotovo za takvoga, koji ima svoj dnevni ritam i ništa mu se ne događa automatizmom. Recimo sjedne plaća na račun radio on ili ne.

Biti sa mladima iz 5 zemalja je velika čast, ali i odgovornost. Hvala dragom Bogu nikom se ništa nije dogodilo. To je velika sreća i beskrajno sam zahvalan zbog toga. Samo mali proglem može pokvariti čitavi projekt.

A radilo se o velikom projektu. Možda najkopleksnijem kod hrvatskih manjina do sada. Iskordinirati 19 dana, sa vrlo šarolikim i bogatim pa i poučnim programom nije bilo lako. Trajalo je više od godinu dana. Svakom najveća hvala, tko je u bilo kojem smislu sudjelovao, pomagao i na bilo koji način doprinjeo tomu, da se ovaj put završi ovako uspješno. Zahvaljujući društvenim mrežama i sami mladi su puno toga stavili na portale, ali bez velike podrške HRT-a posebno Tomislava i Ane to bi bilo puno manje. Ovako je vijest o nama prošla kuglom zemaljskom i pročuło se dosta toga. Vidjet ćemo koliko će biti odjeka, koliko će se ljudi zainteresirati za nove informacije i neke nove poglede, koje smo iznijeli.

Projekt su najvećim dijelom podržale općine Kiseljak i Koljnof. Svaki se domaćin potrudio, da daje sve od sebe. Bilo je nepredvidivih situacija u kojima su neki pokazali veliku dušu.

Inače na državnoj razini projekt još nije dovoljno prepoznat niti u Mađarskoj a niti u Hrvatskoj. Ali mi vjerujemo u bolje sutra.

Put kroz prostor i vrijeme. moto: jedinstveni u različitosti.

Čim smo bili više puta na „cesti” prostor nam se više otvarao. Gotovo progovorio. Kao da želi otkriti tajnu, nama dobroćudnim namjernicima, koji samo želimo doznati, kako sve uistinu funkcionira. Puno naizgled slučajnosti nam se dogodilo. Toliko puno, da sam uvjeren: slučajnosti za mene više nema. Sve se lijepo uklapa u jedan sustav, samo ga mi moramo prokužiti. Istodobno dopustiti da nas sam nosi. Tako je lijepše i punovrijednije. Čemu protivljenje kada osjećaš

dobru vibraciju, dobru vjeru, naklonost svih vidljivih i nevidljivih slia i moći. Taj me osjećaj kroz cijelo putovanje zadivio. Već na Bobovcu. Nevjerojatna energija, koja te okružuje. Prostor kao da govori. Samo se moraš „priključiti” na njega.

Puno dobrih ljudi, s kojima isto dišeš. Bilo je i kritika i dobacivanja. Ali kako da toga ne bi bilo, pa prošli smo i vidili puno svega. Uostalom ako o tebi govore bolje je nego kada o tebi više nitlo ne priča, kada te niti ne spomenu.

Trenuci pred kojima se poklanjaš. Priroda, objekti, pojave i naposljetku cijela priča. Priča o jednom putu, koju su naši preoci prešli, ali i brat moje prabake pred cca. 100 godina. Koje su njemu misli kolale u glavi, kada je pješačio bosanskim, hrvatskim, slovenskim, austrijskim, mađarskim, slovačkim, češkim drumovima i bespućima?

Svakom je ostalo malo, svoj dio priče, koji će ponijeti sa sobom zauvijek. Formirat će ga, mijenjati. Možda ne sada, ali jednom sigurno.

Besplatno milosrđe. Kako lako izgovoriti, ali učiniti tim teže. A sve što imamo a vrijedno je svjedoči o tome.

Na kraju samo kratka riječ i posljednji trenutak putovanja. Riječ ČA. U svakom budi druge osjećaje.

Ča je polovica i kraj, brojčana vrijednost 1001. Ime starih naših crkava. Buda. Ča su čakre naše majke zemlje.

PopovaČA, ČAzma, ČAkovec, LamAČ, PitomaČA, BusovaČA itd. Zar nismo bili u svima njima?

Meridijan cca. 16.38. Vrbanj, Stari Grad, Vidova Gora (Brač) Dubrava (Poljica), Sinj, Ljubija, Križevci, Ludbreg, Körmend, Szombathely, Koljnof, Pojsdorf Mikulov, Dolne Vestonice, Brno.

A sve ča je na njemu- Vrbanj- sv. Vid (vid—fény-svijetlo). Vidova Gora (BrAČ), Dubrava-Budavár u Poljicama -Po-lije (vodom-lije) Sinj sa alkom (a kal – pošta – tapoš – dubsti korakom), Crkve Majke Božje, Križevci – (krug i križ skupa), Kör-mend (krug körös, körök – krk), Jak i crkve u tom mjestu, Szombathely-Savaria (Sav-ár-ia) Sv. Kvirin –čuvar prolaza, čuvar Vir-a), Lučman (Sv. Vid,) čudni objekt u Haschendorfu, hodočasna crkva u Koljnofu (lo-retanski kult), Scarbantia (SC-X-B) tzv.držač soli (kultni objekt) u Sopron-kőhidi, hram Mitre malo sjevernije, piramida Koljnofa i Mikulova, stara staza Jantara prema Baltiku, najstarija venera Europe u Urupan (N-C-E) zoni u Dolnim Vestonicama itd.

Jan-tar (tarján) okamenjena smola bor-a (bar-a), Bo(á)rostánkő, kada je bor – fényő odnosno fénylő drvo, koje se sjaji, svjetli kada gori. Svijetlost i pritisak u jednom. Amulet (spremnik života), koji se nosio radi zaštite upravo ženstve-

nosti i ploda i to na stazi života, koja je koncipirana kao dvostruka spirala. Nije li to čudno!?

To inspirira.

Pavlini, bijeli fratri. Svuda oko nas. Čakovec (Sv. Helena), Pajngrt, Bizonja, Marijanka.

Put smo završili podno Svetog brda u Mikulovu ispod drva jasena, koje se kod nas zove : iša (mađ.: Kőris) Iz istog smo drva napravili naš poklon kardinalu Puljicu i predali mu u Podmilačju. Podmilačju!

Križevi I krugovi. Križevci. Dva dijela iste priče. Panonija I Dalmacija. Brat I sestra.

Neka svakog čuva dragi Bog! Neka nam daje vjeru i ufanje, da ćemo za dvi ljeti načiniti jedno isto lipo putovanje na zadovoljstvo svakoga!

Otvaranje EMC GRAH KUME

Kraljeva Sutjeska crkva

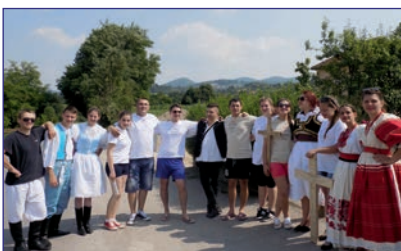
Kraljica Katarina sa svojom gardom

Posvećenje auta pred polazak na put

Stoljetna povezanost

Nikud bez piramide

Skupa se našli

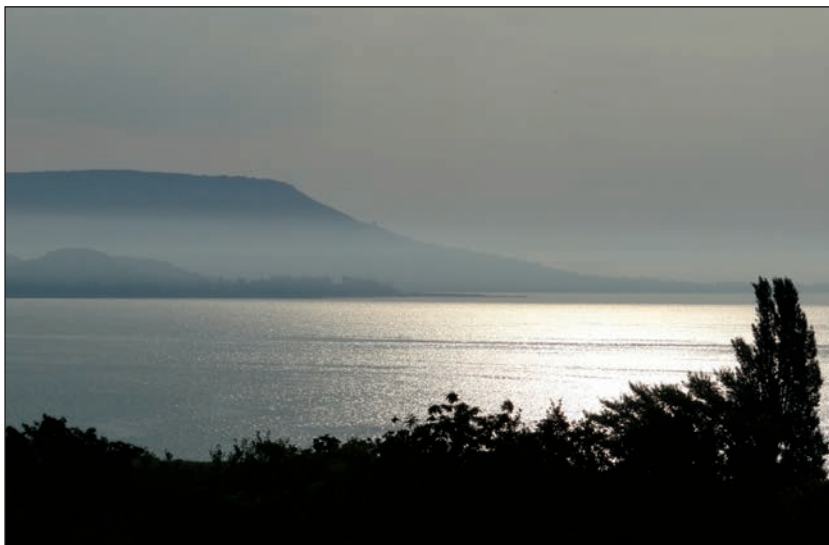
Simpatično Kreševo

Po staza pred Simeg-om

Domaći ljudi

Po staza na mađarskom moru Balatonu

*Po staza u Šapatinovcima kod
Vlade Pritišanca*

Ljepota centralne Bosne

Po staza 2015. u Našicama

Po staza u Đakovu

Skupa s husari iz Bjelovara

Simbolika

Blizu Bobovca

Pozdrav i Bosne

Lepenica

Bogatstvo

Na Bobovcu

Gradišćanke u bosanskoj nošnji

Kraljeva Sutjeska

Kreševo

Pred odlazak iz Kiseljaka

Zajedništvo

Super mjesto Kiseljak

Na izvoru kisele vode u Kiseljaku

Dvije glavne odgovorne prešone sa malim Draganom

Netko je jako gladan

Mjera

Skupni pozdrav

Travnička utvrda

Staro i mlado

Povijest se ovako uči

Crkva i misa u Podmilačju

Kolo u Podmilačju

Pozdrav Podmilačju

Jajce i crkva B.D.M.

Pogled na drugu stranu s Vukičevaca

Tradicija

Izvor života Podmilačje

Opraštanje od Milke i Josipa

Marija Zvijezda i trapist fra Franjo

Pozdrav Pakracu

Mađari Pakraca i načelnik

Varaždinska utvrda

Lipik

Lipik kupelj

Daruvar

Vlak u snijegu ljeti...

Podno drva Jankovića u daruvaru

Počast žrtvama blizu Bjerovara

Stari prijatelji

Kao da smo doma

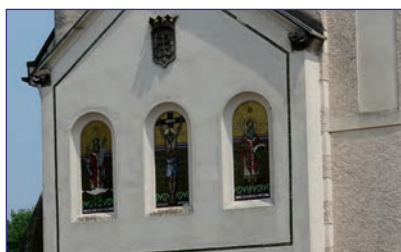
Povorka u Bjelovaru

Nastup u Bjelovaru

Podno kalničke utvrde

Na mjestu Krvavog Sabora u Križevcima

Šopron podnmo Kalnika

Detalj s utvrde Kalnik

Pogled na kalnički kraj

Malo mjesto Šopron podno Kalnika

Varaždinske Toplice

Centar Svijeta

Kapela gdje se dogodilo čudo u Ludbregu

Hodočasno mjesto Ludbreg

Valjda je tu taj centar svijeta

Lijepi par

Konjaniki naši u centru Varaždina

Grgur Ninski u Varaždinu

Barokni grad Varaždin

Utvrdra Varaždin

Lijepa pozadina

Brza Mura

Grad rudara Mursko Središće

Lungo Mure

Lendava

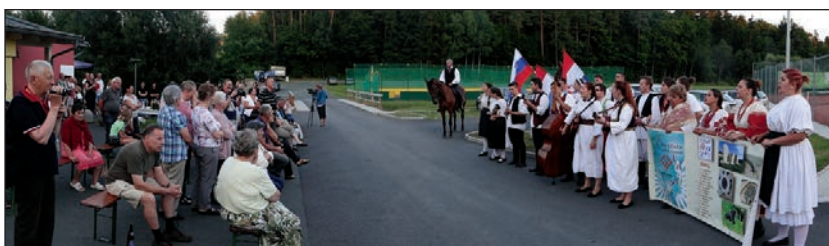
Pred hrvatskim domom u Lendavi

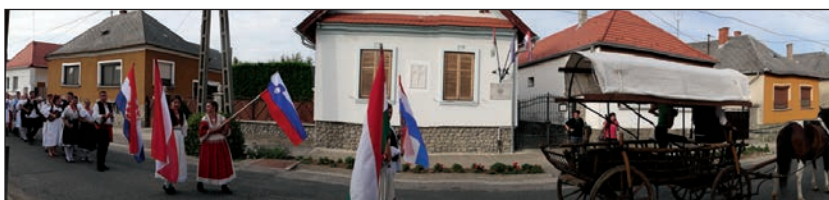
Mali kamion se umorio

Velemér

Pinkovac

Pred Muzejom sakralne umjetnosti Hrvata u Ugarskoj u Prisiki

Konjanik u pravoj formi

U prekrasnoj dvorani Pinkovca

Na grobu Ferdinanda Sinkovića

Opet je nastup lipo krotao

S hrvatskom majkom na puti

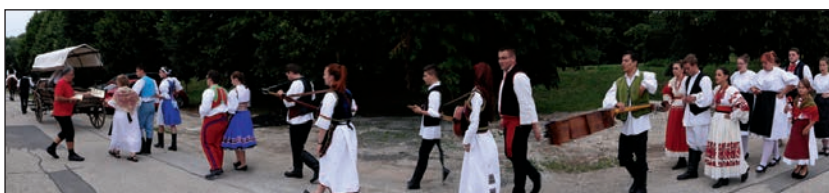
Nastup u KUGI

Konjanik i mlada

Znak Plejada 7

Povorka u Pajngрту

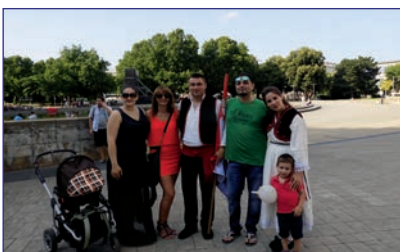
Koljnof

Svečana prilika

Pred vihor u Umoku

Sastali se rođaci u Beču

*Na grobu gospodina
Pavla Horvata u Vedešinu*

Crikva svitla Vedešin sv. Andraš

U renesansnom ambijentu

Na Šopronski trgi

Interesantni kut gledanja

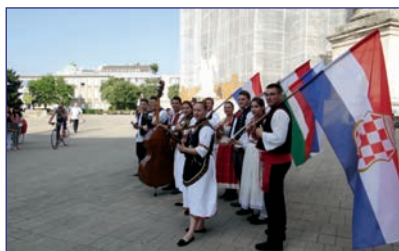
Još nas ima

Na kraju svenek fešta

Kaušič Institut Celindof

Karls Platz Beč

Vijore se zastave Bratislavom

Naši vjerni pratioci Ana i Tomislav

Skupna poza u Požunu

Pozdrav iz ETNA

Na bizonjski cijesta

Turam crikve u Bizonji

Ki je to

Artičoka

Nastup u Hrvatskom Grobu

U Požunu na Hrvatskom Danu

Stručne ruke i budno oko

Povidaju se pripetenja

Marijanka

Mikulov

Tako se putovalo

Devinska Nova Ves

38 stupnjev u hladu

Za pajdaša i prijatelja Mikija

Nažalost pri kraju rujna nam je stigla tragična vijest, da nam je Damir Mihovec Miki preminuo u prometnoj nesreći. Da tuga bude još veća ostavila nas je i njegova majka Dragica, koju je on svaki dan savjesno nakon smrti oca Franje vozio na plac u Dubravu. Sudbina je valjda tako htjela, jer se moralo poklopiti sto malih detalja, da tako završi svoj ovozemaljski hod dvoje vrijednih ljudi. Ni krivi ni dužni, tog kobnog trenutka bili su ipak skupa i kako je na koncertu u Lisinskom 7 mjeseci kasnije koncem travnja 2016. spomenuto, on je još uvijek među nama i prati nas.

Na Tamburaškom taboru u Koljnofu

MIKI

Za Mikija

Kažu pjesma tiho svira
Jednom starom prijatelju
Tamburica srce dira
Bilo v tugi il v veselju

Kad bi uz'o nju u ruke
Duša bi se napojila
Šala mala počela bi
Srca bi se sva spojila

Hej primašu otišo si
Pjesma tvoja ostala je
Hej pajdašu još se čuju
Zvonki zvuci tamburice

I kazaljka zapela je
Vrijeme stalo kao kamen
Ni sto putnih ispijenih
Bilo dosta ne bi znadem

Prima, slavuj natječu se
Čuvaj nam ga Panonija
U sjećanju dobrih duša
Legendarnog nam Mikija

Bio nam je prijatelj, ali i misionar tamburaške glazbe. Višegodišnji predavač na našim tamburaškim taborima, pa će ga se još dugo sjećati generacije tamburaša.

Mi se opraštamo od njega sa jednom pjesmom i nekoliko slika, koji najviše i najbolje govore o tom fenomenu „MIKI”.

Uvijek nasmijan pajdaš Miki

Barátunk Miki emlékére

Sajnos szeptember végén kaptuk a hírt, hogy jó barátunk Damir Mihovec Miki autóbaleset áldozata lett. A tragédiát tetézte, hogy édesanyja is tragikusan meghalt ebben a balesetben mellette. Miki apja, Ferenc halála óta, minden reggel és délután anyját Dragicát vitte a dubravai piacra. Így volt ez azon a tragikus szombaton is, amikor sok kis véletlen éppen összetalálkozott abban a kanyarban. Vétlenül végezték útjukat itt közöttünk, de ahogy azt a 7 hónappal később megrendezett emlékkoncert alkalmával megemlégtették, ő még itt van közöttünk és figyel minket.

Barátunkat veszítettük el, aki több éven át oktatója volt tamburás táborainknak, segítette a felnövekvő generációt, hisz a tamburás zene igazi nagykövete volt. Sokáig fog rá emlékezni a tamburás társadalom, hisz generációkat nevelt, illetve indított útjának. Egy verssel és képekkel búcsúzunk tőle, melyek talán legjobban érzékeltetik az un. „Miki” jelenség lényegét.

Valahol egy markusevaci kocsmában

Megszületett egy ének

Sve će bit u redu – a di je zapelo

Köszönöm neked Jó Istenem

Branko Martinov

Branko Martinov, kako možete pročitati iz vlastoručnog kratkog opisa svog života rođen je 1924. godine u tadašnjoj Slavonskoj Požegi u Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca.

Imao je buran i interesantan život sa puno preokreta, promjena, drama i opasnosti. U svojim penzionerskim danima živio je na granici željezanske i zalske u selu Andrásfa. Originalne dokumente nam je ustupio njegov sin Zoltan, na čemu mu se zahvaljujemo.

Martinov je za vrijeme Domovinskog rata vrlo budno pratio situaciju i bilježio događaje. Pisao djela u kojima kao dobar poznavatelj prilika i nakana u bivšoj Jugoslaviji osuđuje agresora i bodri žitelje Hrvatske, bili da su to ratnici ili civili.

Bio je svugdje i uvijek sumnjiv, a borio se samo za svoje ideale. Kako ste mogli pročitati rođen je u Kraljevini SHS, zatim je živio u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH), pretežno u logorima, gdje doživljava puno neugodnosti, a nakon toga u Jugoslaviji. 1950 dolazi u Mađarsku, da bi 1956 prešao u Sovjestki Savez u nakani da bude sa ocem u Ukrajini. No prilike su bile malo drugačije, pa je morao u Kazahstan, pa nakon u oblast Donjecka. 1970 vraća se doživotno u Mađarsku. Nije imao velikih želja, samo mogućnost da živi pošten život u okruženju u kojem svatko može ostvariti svoje snove.

Pri kraju svog života uzeo je pero u ruke i pisao. Posebno je volio oblikovati ganjke, pa jednu od njih možete viditi iz priloženog materijala.

Ufamo se, da će u budućnosti imati netko vremena i volje prolistati njegovu ostavštinu i staviti Martinova na mjesto, koje njemu pripada. Jedno je sigurno, njegovo se domoljublje ne može poreći.

Branko Martinov, mint azt a mellékelt dokumentumokból is kiolvashatják 1924-ben született a szlavóniai Pozsega városában az akkori Szerb-horvát-szlovén Királyságban. Életpályája érdekes volt, teli fordulattal, változással, drámával és veszélyhelyzettel.

Nyugdíjas éveit Andrásfán illetve később Zoltán fiánál Telekesen töltötte. A szöveghez mellékelt dokumentumokat fia Zoltán bocsátotta rendelkezésünkre, és engedte meg publikálásukat, amit ez úton is megköszönünk neki.

Martinov a legutóbbi délszláv háborút éber szemekkel figyelte és egyértelműen a horvátok oldalára helyezkedett. Sokat írt a háborúról, melynek hátterét jól ismerte. Buzdította a katonákat és civileket egyaránt és büszke volt arra, hogy Magyarországon, Ausztiában és Szlovákiában is segítettek az arra rászorulóknak.

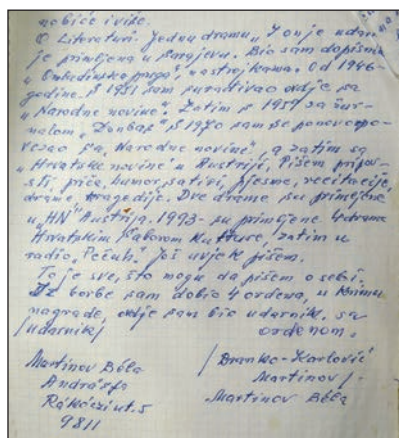
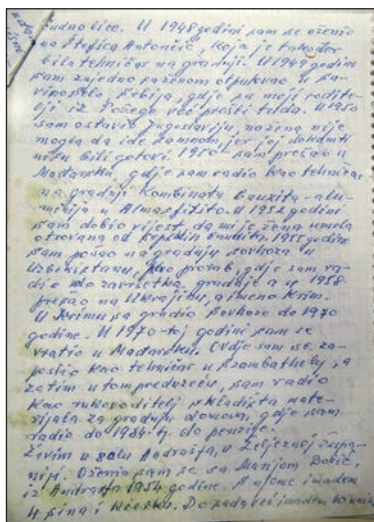
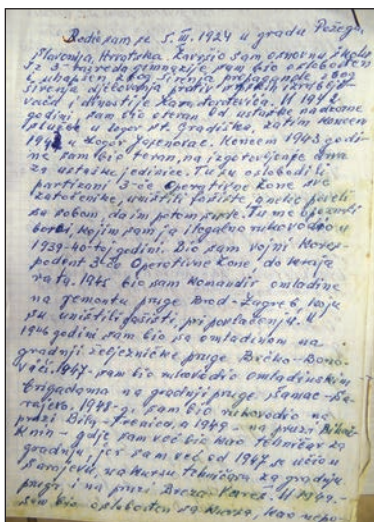
Mindenkor és mindeütt gyanús volt, pedig csak ideáljai megvalósításáért harcolt és dolgozott egész életében. Mint ahogy azt olvashatták a Szerb-horvát-szlovén Királyságban született, majd a Független Horvát Államban találta magát. A Világháború után Jugoszlávia lett az ország neve. 1950-ben Magyarországra emigrált, majd 1956-ban a Szovjetunióba. Igazán édesapja hívta haza Ukrajnába, de az nem mehetett olyan egyszerűen. Először városokat épített messze földön, majd a Donyeck medencében találta magát családjával. Mivel itt is gyanús elemnek lett kikiáltva, ezért aztán 1970-ben visszatért Magyarországra.

Nem voltak nagy vágyai, csak hogy becsületes munkával egy olyan társadalomban éljen, ahol mindenki megtalálhatja számítását és megvalósíthatja álmait.

Élete vége felé tollat vett kezébe és ezzel vívta a saját harcát. Különösen kedvelte a keresztretjvények készítését, melyeknek tematikája Horvátország volt és nevelő ismeretterjesztő jellegűek is egyben. Egyet közülük láthatnak is a válogatásban.

Reméljük a jövőben lesz majd egy kutató szellemű érdeklődő, aki feldolgozza majd hagyatékát és Branko Martinov munkásságát el tudja majd helyezni a horvát irodalomban az őt megillető helyre. Egyet azonban el kell ismerni: Martinov hazaszeretetéhez nem férhet semmi kétség

Harcos a faluban

Néhány napra hazajöttem egyetlenem
Öröme apámnak, anyámnak
Megláttam kertedben ágát
Virágzó orgonádnak

A kertben láttalak meg először
Az öreg meggyfa alatt
Kedvesen csengő neved híre
Szomszéd Marika szájából fakadt

Eldöntöttem kedves mátkám, legyen
Eső, hó, kemény fagy, látom
Meleg szíved közepébe futó
Ösvényem útját megtalálom

A faluban bolyongok, kereslek
Tudd – vágyam téged megtalálni
Meleg ajkaid csókolni
Szívedben számomra helyet találni

Megkérdezni tőled kedves, édes
Hozzám jönnél-e már végre
Ne köszáljak részegen
Kertednél, falu szégyenére

Virágos ablakod annyira epedve
Állandón ne nézzem
Illatos rózsának bimbója,
Szívemben tavaszt idézzem

Láttam egyetlen kedvesem
Szívem a tiéddel eggyé válni
Ámbár nyugtalan lelkem kínozt
Aranyom téged nem tud megtalálni

Eldöntöttem kedves mátkám, legyen
Eső, hó, kemény fagy, látom
Meleg szíved közepébe futó
Ösvényem útját megtalálom

Branislav Karlović Martinov

371.

B O R A C U S E L U

Napisa: Branišlav Karlović
Martinov

DOŠAO SAM KUCI, JEDINA
K OTCU, MAJCI NA PAR, DANA
I VIDIO U TVOM VRTICU
GRANE CVIJETUĆEG JORGOVANA

VIDJEO SAM TE PRVI PUTA
U VRTU, ISPOD VISNJE STARE
I UZNAO MILO MI IME TVOJE
OD SUSJEDKE TVOJE, MARE

I RIJESIO SAM, MILA MOJA
PO KISI, SNIJEGU, IL MRAZU
DO TVOJEGA TOPLOG SRCA
DA OTKRIJEM SEBI STAZU

SAD LUTAM PO SELU, TEBE TRAZIM
ZNAJ! ZELIM DA TE NADJEM
DA TI POLJUBIM TOPLE USNE
U SRCE DA TI TVOJE ZADJEM

DA TE PITAM, MILA I DRAGA
HOĆES LI ZA MENE POĆI ?
DA NE LUTAM, KAO PIJAN
PO SELU, KRAJ VRTA U NOCI

DA NE GLEDAM TAKO ŽELJNO
TVOG PROZOR U ČELJECU
TI PUPOLJAK MIRISNE RUŽE
U SRCA MOG PROLJEĆU

VIDJEO SAM TE JEDINA, MILA
U SRCE MOJE SI MI ZASLA
NO, NEMIRNA ME DUSA MUČI
JER TE ZLATU, NIJE NASLA

RIJESIO SAM, JEDINA, MILA
PO KISI, SNIJEGU, IL MRAZU
DO TVOJEGA TOPLOG SRCA
DA OTKRIJEM SEBI STAZU

B. Karlović

Az övéik Magyarországon

Sebesülten, betegen, a végét járva
Nehezen a határig vonszolva magukat
Érkeztek sebesült lábakkal, kezekkel,
Láttatván vérző fejeket és arcokat

Mindenkit ellátva fogadták őket
Segítve mint testvér a testvéreknek
Elől a betegek majd idősök sorban
Különösen pedig a kicsiny gyerekek

Étel és meleg hely fogadta őket
Hogy együtt legyenek új otthonuk ölében
Gyógyulva, pihenve, örülve újra
Övéik, hazájuk jár mindjájuk lelkében

A bajban őket sajátként kezelve
Városi közös otthonban elhelyezve
Lányok mint egy szülőktől valók
Szolgálták őket horvátul is beszélve

Mindent mit tehettek megtettek
Etették, meleg vízben mosták őket
S rendbe tették, lányainkat testvéreik
Nagyok és kicsik nagyon megszerették

Részüket kivették az itteni horvátok
Mint saját vérüknek magyarok és osztrákok
Élelem, ruha, lábbeli és más voltak
Barátság és jószág általi adományok

Legyőzetett a csetnik-szerb banda
Az elűzöttre fénylik a szabadság napja
Zord úton építve ők szerencsájüket
Hol szabad horvátok már végig meneteltek

Branko Martinov

Svoji u Mađarskoj Branko Martinov

- 1). Ranjeni, bolesni, i nemogli
 Došli su do granice.
 Bile su im i ranjene noge
 Tijelo, ruke, glava, lice
- Na granici su primljeni, korvoji
 Svimu potrebnu pomoć dali
 Pro bolesni, zatim stari
 I primljeni su veliki i mali
- Dobili su hranu, tople mjeste
 Smješteni, da zajedno budu
 Dase liječe, odmire, razvrsite
 I misle o svojim. Spominju rodu gradu
- Primljene su pomagali od duše
 U zajedničkom domu, u gradu
 Služile su ih djevojke, korodae
 I koje i hrvatski govoriti znadu
- Dali su od sebe, sve što su mogli
 Hranili, čistili, u toploj vodi prali
 Bili su svima ko kećeri, sestre
 I svi su ih zavolite, veliki i mali
- Hrvati iz Mađarske i Austrije
 Pomagali su, ko braća rođena
 Sa hranom, odjećom i obućom
 I Bratstvom i do bratstva rođena.

Umištene su četničko-srpске bande
 Sunce slobode izbjeglice zlati
 Na teškom putu si grade sreću
 Kroz koje su prošli već slobodni
 Hrvati!

To je bio duševni, veliki podvig
 Bratstvo, sloga neizmjeran cijela
 Mnoge djevojke iz Matarske
 Bili su gosti Hrvatskih sela

B. Perić

ДРЖАВНА НАРОДНА ШКОЛА
DRŽAVNA NARODNA ŠKOLA

u *Novi Pazar*

Број уписнице 1933
Broj upisnice

ТАКТИЧКА КАРТА

СВЕДОЧАНСТВО — SVEDOČANSTVO

Martinov Branko син *Martinov*
рођен 27. децембра 1914. у *Novi Pazar*
веро *rimokatoličke* св. или је *Ev. v.* разред *drugi naredne*
школе 1933. године и показао овај успех:
škole godine i pokazao ovaj uspeh:

Наука о вери с моралним поукама Nauka o veri s moralnim poukama	odlično
Народни (српскохрватскословеначки) језик Narodni (srpskohrvatskoslovenački) jezik	odlično
Народна поест (историја) са наизменичним догађајима из опште поест Narodna poest (istorija) sa naizmeničnim događajima iz opšte poest	odlično
Земљопис Zemljopis	odlično
Рачун са основима геометрије и геометријског цртања Racun sa osnovima geometrije i geometrijskog crtanja	odlično
Природа Priroda	odlično
Хигијена Higijena	odlično
Домашинство Domaćinstvo	odlično
Ручни рад мушки и женски с нарочитим применом народних мотива Ručni rad muški i ženski s naročitim primenom narodnih motiva	odlično
Цртање Crtanje	odlično
Једно писање Jedno pisanje	odlično
Певање Pevanje	vrlo dobro
Телесне вежбе по соколском систему Tellesne vežbe po sokolskom sistemu	odlično

Владање *odlično*
Vladanje

Имао изостанак: оправданих 2, неоправданих —
Imao izostanak: opravdanih neopravdanih

Напомена
Napomena

У *Novi Pazar* 1936. год.
U razreda, god.

Учитељ *Stjepan Noh*
Učitelj, razreda

Управитељ *Am. Dukić*
Upravitelj

ОЦЕНЕ:
За учење: одлично (5), врло добро (4), добро (3), слабо (2), рђаво (1)
За владанје: одлично (5), врло добро (4), добро (3), слабо (2)

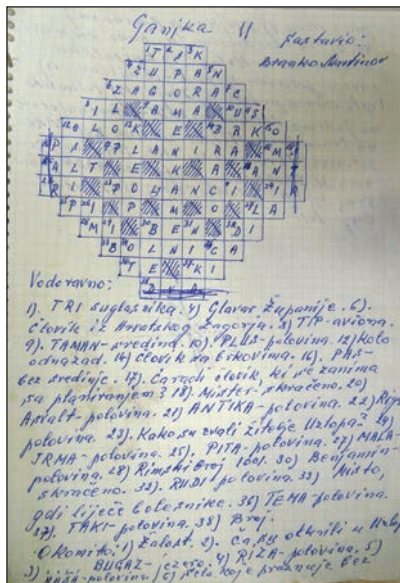
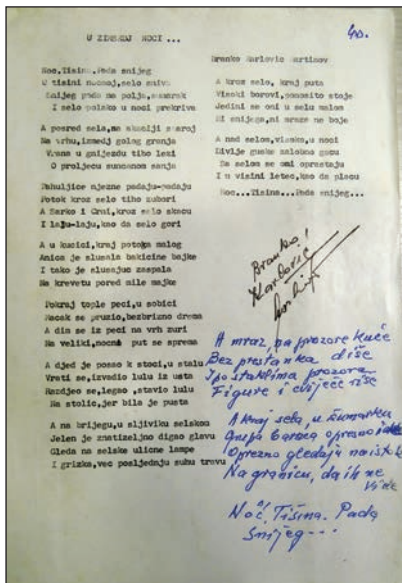
ОЦЕНЕ:
За учење: одлично (5), врло добро (4), добро (3), слабо (2), рђаво (1)
За владанје: одлично (5), врло добро (4), добро (3), слабо (2)

*) У овој рубрици уписивало се мањински језик

По члану 22 Закона о устројству нових државних монополија од 1. јуна 1933. године, штампар који се узима да штампа овај формулар.

По члану 22 Закона о изабављивању нових државних монополија од 1. јуна 1933. године, штампар који се узима да штампа овај формулар.

ИЗДАЊЕ И ПИТАМАНЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У БЕОГРАДУ

Pripetenje o starcu

Na rubu velike loze Kisečkog gorja uz mali potok, ki vijugavo žubori kroz mahovinom pokrito kamenje i napaja ribnjake podno brda, stoji skoman mali spomenik zvan Bosna.

Postavljen je na mjestu, u spomen i sjećanje na one ljude, ki su već više od sto ljet ovde radili od aprila do novembra i zarađivali za svoje najmilije daleko u Bosni. Na esterhazy-jevim imanjima radili su pretežito b-ač-ve, jer su ono doba još na ovim sada već šumom zaraslim obroncima bili vinogradi. Bili su to prvi gastajbarteri, još iz doba, kada je Monarhija okupirala Bosnu i Hercegovinu odlukom Berlinskog mirovnog sporazuma iz 1878. godine.

Puno se stvari moralo poklopiti da se ovaj mali znak sjećanja uzida. Svećenik Ratištofa, malog pitoresknog sela na austrijskoj strani granice morao je biti Hrvat. I bio je, hvala dragom Bogu! Pop Tone, kako se rado dao nazivati svesrdno je služio svima, koji su tribali pomoć. More bit je on bio upravo posljednji glagoljaš, svećenik posvećen svom svojom dušom i tijelom svome stadu, svom narodu. Čakavac iz Istre, pravi plovnik, kako se svećenici kod njih nazivaju. O njemu bi se moglo napisati dosta knjiga, ali ćemo to ostaviti za drugu priliku. Bitno je da je on pripremio teren za postavljanje spomenika i tako nagovorio vlasnika tog dijela loze da dopusti postavljanje, a prije toga još čuo od mještana Nijemaca informaciju o lokalitetu Bosna i priču o njemu.

Druga je božja providnost bila naše povezivanje s Hrvatima Centralne Bosne, u ovom slučaju malim gradićem Kiseljakom, nedaleko od Sarajeva. Ime je dobilo po izvanrednoj kiseljoj vodi, ka je slična našoj rujči (kako su ju naši domaći ljudi nazivali) u Koljnofu ili kiseljoj vodi u Svetom Križu. Oni su poduprli projekt i na čelu s Mladenom, agilnim i mudrim načelnikom tog mjesta pridonosili realizaciji. Tribali smo imati majstora, ki će se zasukat i uz malu pomoć podignuti postolje za granitnu ploču. Tetac Ferdi je vsenek bio pri ruci, kada se moralo ča pomoć. U međuvrimenu je morala pasti i željezna zavjesa, ka nas je dilila nas Hrvate na ovi kraji bivše zapadne Ugarske.

No ovo je tek početak pripetenja, koje počinje ovde na ovom mjestu na pa-

njevima stoljetnih pitomih kestena, koji su već davno popilili i porušili, ali im se panjevi još bore sa vrmenom. Tko zna dokle, ali dok ih ima, imamo ih da svjedoče o jednoj priči, koja se veže za ovo mjesto.

Dogodilo se to jako davno u stara vrmena, kada se još drugačije živilo. Nekako nas ovo mjesto vraća nazad u Bosnu u brda, koja izgledaju isto, kao ova u Kisečkom gorju. Da vas stave na jedno ili drugo mjesto, ne bi znali gdje se nalazite.

Čuda se toga prominilo, kroz tisućljeća života ljudi su živili u skladu i harmoniji (három-on-ia, gdje je *három* tri, *on* je na a *ia* je područje u ne samo u zemljopisnom značenju) sa svojim okruženjem i uklopili se u njega. Živili životom, koji je bio nalik onom, što su pokušali oponašati od božjih zakona. A Stvoritelj ih je stvarno obdario svim blagodatima. Dao im je sve da bi lijepo i u miru bili zadovoljni članovi svojih zajednica. Svako po svom, ne prekoračivši granicu, kada već vrijeđa drugog i ne dopušta njemu ono što on smatra dobrim.

Ima i drugih mjesta u koja bi se mogli vratiti, ali nam za našu priču upravo odgovaraju nedirnute krajolici brdovite i šumovite Bosne, isprepletene rijekama, dolinama i brijegima, pašnjacima i oranicama. Gdje su pastiri svoje štapove koristili i za što danas pošta služi. Gdje su vodu zadržavali za vrijeme poplava, da bi ju imali kroz cijelo ljeto. Tamo gdje su stada baran-a (ovaca) oko bara lijepo pasla. Gdje su poštivali Ber-on-a i Mog-o-š-icu. I Bog im je sve dao što im je bilo potrebno. Ban brda su im bila orijetacije u vremenu, a gradine potrebne za dalju komunikaciju preko plan-ina. Ganga uz povike za razgovor u svojoj dolini.

Bunje bile zaštita od Munje, a cvijetovi u prirodi značili bi za njih cijeli svijet.

Ovim je riječima negdje u tišini zalazećeg sunca započeo svoju priču, svoje pripetenje stari sijedi starac, mudar čovjek svoga kraja, koga su svi poštovali i cijenili. Bio je među posljednjima svoje vrste. Bez napetosti, opušten, sabran počeo je govoriti onima oko tinjajućeg ognja pored šume na čistini.

„S(e)r-ce im je bilo otvoreno i čisto, bez mržnje. Svako je imao što mu je bilo potrebno, ali ono najvažnije nisu nikad dijelili. To je bilo za sve. Izvori, pašnjaci, šume, sveta posvećena i čudna mjesta ostali su nedirnuta za svakoga u svakom dobu. Biralih svoje prvake igrom i spretnošću, a stare i sijede glave poštivali bi iznad svega. Ča-st je bilo nositi jedno vrijeme dužnost, a ča-rob-njaci i vr-ač-evi bi ih vraćili, kada im je to bilo potrebno. Vile i Jar-ila upotpunili su im raj na zemlji.

Vir-ovi i masne luke sa ljekovitim biljem znali su travari i pravili čar-obne napitke ozdravljajući svoje.

Bajke starih vremena i obi-ča-ji bili su im dio života. Baj kad bi došao svi su se trgnuli, a o njemu su govorile baj-ke, koje su ih učile kako riješiti neki problem. A kad je kucnuo ča-s znali se dignuti i tancati do mile volje u svojim dubrava-ma. Dub im je bud-io dušu, u najmračnijoj noći, kada su ga stavljali u oganj i sjetili se ljeta i žarkog sunca. Sada je mrak, no uskoro će svijetlo opet pobijediti. Običaji su ih vezali za svoju prirodu, svoju nat-ur-u.

Izvori i zviranjki čiste pitke vode utolili im žeđ i dali im en-er-geu. Vodom, koja nosi sve. I zvukove, energiju, frekvencije, minerale, rude i plinove.

Znali za plinove dobre i štetne, za metale i minerale. Kiselo mlijeko i mladi sir im je služio za sve i čak i gradili su s njim. Sirom užmili (iscijedili) vodu iz kamena. Svakakva čuda znali su napraviti. Svijetlom vijesti slati. Puno stoljeća kasnije, kada im život, – a radosti u njemu nazvali iiii – više nije bio tako razumljiv, došao im je i Il-ija, jer je svatko htio biti nalik Il-u. I njega bi poštivali.

Bog-on-ili ljudi su se posebno poštovali. Kud god su došli, po odjeći bi ih prepoznali i dali bi im sve što god su zatrebali. Znali su da bez njih bilo bi sve drugačije. Ka-ča se poštivala i čuvala prag da ih kućna sre-ča ne napušta”.

Sjedili su u krugu podno brda Zvijezda pokraj male kolibe pokrite slamom, a na nebu su sjale zvijezde. Blago se odmaralo, a u daljini su zavijali vukovi čekajući svoje vrijeme .

„Tu nikad ne možeš biti opušten. Moraš živiti jednako i danju i noću. To je razlika među nama i seljaka na ravnici. Oni noću mirno odmaraju i spavaju, a mi koji gonimo blago, stalno dalje moramo biti na sve spremni. Upravo nas je zato teško napasti i iznenaditi. Za nas borba nije nešto posebno. Mi se ionako borimo cijeli život.” – razlagao je starac mladim svojim unucima negdje visoko, gdje se sokol gnjezdi i zvijezde kao da će pasti s neba.

Ponekad se događalo i njima, da su padajući u polusan, kao vir-om nošeni u nekom međusvijetu savršeno razumjeli nerazgovjetno mrmljanje starca. Glasovi i šumovi bili su im kristalno jasni. Tu su pomagale vile, morane, patuljci i sva biće međusvijeta, koji su eto još živili, ali potisnuto u dubinu svakog od njih.

U tim trenucima su se osjećali sretni i zadovoljni kao nigdje drugdje. Upijali bi ljubav, koja ih je dodirivala i napajala.

„Nuo....vreeeee.mmenaaaaa— No vremena su se plako mijenjale. Vračeva i vila bilo je sve manje i sve manje su razumjeli šumove Majke Zemlje. Više nisu runom svojih ovaca cijedili zlato iz svojih zlatonosnih rijeka, niti potraživali stare špilje za liječenje. Trave su sve manje koristili, a po-zoj za njih više nije bio zvuk opase vode kod poplavlivanja. Zmaj i zmijsu su postali oličenje nečeg

zla, kojeg se mora ubiti. Po-toci su počeli govoriti nerazumnim jezikom za njih, a ni po-lje nije tako mirisalo ni šume tako šumile.

Sve je nestalo biti skladno za njih i podnosili su stanje više nego su bili su-kreatori svojeg života. Ni zvuk gangi više nije vraćao sklad u njihove duše .

No jedino čega su se grčevito držali i nisu olako pustili su bili njihovi običaji. Istina sa vremenom su se promijenili i više nisu razumjeli detalje i uzroke pojedinih elemenata, ali zbog stalnog ponavljanja su ih točno prenašali s generacije na generaciju. Figure svojih vezova, rukotvorine nosile su na sebi još neki tajni prizvuk, neki stari miris davnih dana. Još se natjecali, odmjerivalo u snazi, no ne više za ono iskonsko. Jedino što im je držao duh i na neki način povezanost sa prirodom je bio krajolik. Strme uzbrdice, mali prijevoji preko klanaca, stada i njihovo stalno čuvanje od zvijeri čuvalo je u njihovoj duši nešto divlje, nešto iskonsko, povezano sa zemljom. Tanka koža opanaka im je još dala ćut rodne zemlje, bila ona mekana ili kamenita.

Nije znači nestalo sve, samo su uzroci i posljedice postale drugo. Došla su pak vremena, koja su se počela zapisivati. Pa su neki od njih naučivši druga pisma od svojih počeli njih proučavat’.

Netko je ipak zaspao, pa je malo pao, a starac je bacio još koji komad cjepa-nice na već skoro ugašenu vatru i nastavio svoju priču:

„Došavši pak doma na svoja ognjišta i slušajući stare predavne priče nešto im nije bilo jasno. Ono zapisano nije se poklapalo s onim, o čemu su starci uz gusle govorili i j-ač-ili. No život ih je odnio dalje i išli svojim putevima. Prila-gođavajući se u novim sredinama i ne želeći da njihovi potomci imaju probleme zbog toga polako su zaboravljali vezu sa starinom. Oni doma su pak živili u za njih drugom svijetu, koji je polako postao sinonim zaostalosti, zadrčnosti. Svaki na svakoj strani je osjećao nelagodu, osjećao nesklad, raskol, kao da bi jedno bila java a drugo san ili obrnuto. Došla su poslije nemirna vremena. Vremena, kada neki više nisu morali isto raditi kao drugi. On su se kao uzdigli i počeli vladati.

Psi su se počeli malo motati oko njih i reagirati na zvukove iz planine na dru-goj strani.

„Vladati na način, kako se do tada to nikada nije radilo. One nismo mi izabrali, nego netko drugi. No silom su se nametnuli. Postali su plemići. Iz naše krvi, ali izrod, koji više ne služi zadruzi, no nekoj stranoj sili. Nekom, kojem više ništa nije sveto, samo svoje i neki njegovi izmišljeni „Bogovi”. - nastavio je starac buljeći preda se, a na već umornim i slijepim očima pojavio se kapljice suza.

Nije on bio mekane, osjetljive naravi, no kad je o tom govorio, kao da se sjetio svoga dide i svih onih prije, koji su još bili svjedoci tih promjena.

Sve ovo je prohujalo, kao vior kroz glavu mladog Ivana, kada je upravo završio još jednu skladno napravljenu b-ač-vu. Sunce je već davno prešlo na drugu stranu planine, pa se već i u rano popodne radilo u sjeni i zaklonu sunčevih zraka. Na susjednom brdu su marljive ruke obrađivale vinograde i čulo se i zvono crkve, koje je pozivalo na večenju misu. Sutra je veliko hodo-ča-šće kod kipa Marije u prastarj crkvi uz potok Bi-ser. Isti potok napaja i velike rovove oko Kisečke utvrde, koja leži zračne linije samo 5 km daleko.

Čuo je to od svog pradjeda, kada je još bio mali i sve zapamtio, kao da je danas bilo. Objed je bio dosta kasno taj dan. R-ač-ilo mu se jednostavno, ali slasno jelo napravljeno ispod peke. Peku su si donosili od doma. Okusi su ih povezivali sa svojima daleko u Bosni. Ovdašnji ljudi već ne poznaju taj način pripravljanja jela, no ovdje u šumi je to najjednostavnije, a pored toga može se i raditi. Odmah, kada su došli ovamo blizu sela Ratištifa, posadili su nekoliko pitomih kestena. Doma su ih imali isto oko stana, pa im je cijeli krajolik izgledao kao da su doma. Nisu imali nikakvu čežnju. Stvarno su se ugodno osjećali. Na veće blagdane, kada se nije smjelo raditi, znali su otići u okolnja sela i porazgovarati sa Hrvatima, koji su došli ovamo već stoljećima prije njih. No jezik im je bio skoro isti, a i mentalitetom su si bili srodni. Ali način života im je bio već dosta drugačiji. Prije nekog desetljeća se pokazala mogućnost, da mogu doći na posao, da malo zarade nešto i podignu doma sebi svoj novi dom. Bili su u istoj državi, pa nije bilo problema niti sa putovanjem.

Uz potok, koji je neprestalno žuborio pored njih našgali su oganj i tiho pušili duhan, kojeg su si ponijeli sa sobom. Neki ga im je rođak donio iz Hercegovine, još prošle zime. Ovaj im je najviše pasao.

Ivan se najviše družio sa bratićem Grgom, pa su i sada njih dvojica sjedili okolo vatre i nabacivali različite teme.

Najedanput su se prisjetili starca. Starog visokog čovjeka iz svog djetinjstva. Vratio se njima u mislima i bez da su i riječ progovorili polako im se počeo odmotavati film iz davnih vremena.

Prisjećajući se na stara vremena, starac je spomenuo, doba, kada su se počele stvarati države i počelo se stezati uže oko vrata slobodnih ljudi. Svi su htjeli naše bogatstvo, uzet za sebe, pokrasti nas i priskrbiti naše zajedničko samo jednom uskom sloju ljudi. Pod izlikom, da nismo dobri vjernici slali na nas vojske, uništavali nam domove. A mi smo htjeli samo živjeti, kako smo i prije radili. Kada smo još znali poplavljevati i znali sve tajne.

Uništili su nas zapravo naši odmetnici. Izvana nam nitko nije mogao ništa.

Unutarnje truljenje nas je jednostavno iscrpilo. Išao je svoj na svojeg. Nema goreg od toga. Susjedi znaju za slabe točke jednog i drugog.

Starac je još rekao da su onda došli Turci. Na početku nije bilo strašno, no i njihov se sustav vremenom isto urušavao, pojavila se pohlepa, a za običnog čovjeka postalo je sve teže. No običaji i jezik su se tvrdo čuvali. Nisu mogli razbiti vezu i poštovanje starog.

Zapamtite dobro djeca. Dok god mi imamo svoje nazive važnih nam mjesta, svoj jezik i običaje nitko nam ne može ništa napraviti...

Do tuda su ga pratili u mislima, sjećajući se svake njegove izgovorene riječi sa usana ispod debelih sijedih brkova. Ostao im je zauvijek usađen na dnu njihovih duša kao dobar savjetnik u teškim situacijama.

Život mada promijenjen, još je tekao svojim prirodnim ritmom. Nakon Osmanlija došla je Austro-Ugarska. No to vrijeme starac već nije doživio. Umro je u sedamdesetima prošlog stoljeća- nastavio priču sad već Ivan.

To je bilo naše djetinjstvo. A sada evo nas daleko od svojih, da nešto priskrbimo i vratimo se na svoja ognjišta. Tamo je naš dom i naše mjesto. – dodao je sjetno Grga

Tako su Ivan i Grga jedno desetljeće vrijedno radili na imanju knezova i zarađivali. Podno sve lijepših kestenova razgovarali o prošlosti i budućnosti, ali nikad ne zaboravljajući na starca. Vratili su se još za mirna vremena dugog devetnaestog stoljeća svojim i predali sve ono svojoj unučadi, što su i oni dobili kao zalag.

Kada danas sjednem na stare goleme panjeve tih pitomih kestena u lahoru vjetra čuje se nešto. Kao da se je zvuk starih prohujalih stoljeća vratio i kruži oko tog mjesta. Magično, vjerujte!

Starac, koji je podno brda Zvijezda pripovijedao o životu, vraća se na mjesto, gdje ga se sjete. Vraća se svakom, koji traži odgovore, da ga batri, da ga tješi. Možda izgleda, da je stvar zauvijek izgubljena, da se istina više doznati ne može i upravo tada starac progovori i pomogne.

Dragi namjerniče, kada budeš došao na mjesto, danas već u šumi pored malog vijugavog potoka i pročitajš granitnu ploču spomenika Bosna okruženog mahovinom i papratima i tim ostacima velikih kestenova, sjeti se ove priče i napoji se snagom, jer vrijeme novog života tek sada počinje.

Keretek – Okviri – Rahmen – Frames

Szabadtéri kiállítás

EMC GRAH „KUME”

Kópháza Fő u. 62-68. 2016. április 29. 17 00

A kiállítás ötlete, akkor született meg, mikor a horvát okviri, azaz keretek szót megfordítottam és lám a körív szó kerekedett ki belőle. Ez pedig nem semmi!

De a rovásírásból adódó analógia folytán, miszerint az n és r betűk rendszerint keverednek (mivel a rovás r nagyon hasonlít a latin n betűre), egy másik talán még izgalmasabb értelmet kap a megfordított keret szó. Ez pedig a kőn-ív, azaz a kővön levő ív, illetve ívesen megrajzolt tartalom, azaz írás.

Ekkor aztán elszabadult a fantáziám. Mi lenne, ha egyszer ezt meg is tudnánk mutatni úgy, hogy az gyerekek és felnőttek egyaránt érdekes és kihívó is legyen egyben.

Mint azt már több írásban is megemlítettem, van valami nagyon közös a horvát és a magyar nyelv között. Minél többet vizsgálom a szavak titokzatos jelentését ez a gyanú kezd sziklaszilárd bizonyossággá válni. A közös tőről fakadás lépten nyomon követ és kísért a vizsgálódásnál.

Dr Kolić gondolatai a megnyitón

Keretek kiállítás részlet

Iskolás alkotások a keretek témára

Csá panó

A panokhoz magyarázat is tartozik

Kőn-ív – kör-ív keret

Kiállítás részlet

Ez valami érdekes lehet

Csak a szer szót említve, mindkét nyelvben megnyílik egy különleges folyosó, mely ugyanazt az értelmet sugallja és viszi tovább. valaminek a közepe, valami nagyon fontos. Több szóról majd a kiállított pannók valamelyikén tájékozódhat az érdeklődő illetve kezdheti el saját barangolását a szavak és mélyebb jelentésük birodalmában.

A hasonlóság túlzottan is előjön, de az értelmezés szintjén és a gondolkodás logikájában is. A mássalhangzó csoportok (f-v-b-p, vagy m-n, l-r-j, stb.) egy-egy, de több betűjének megváltoztathatósága miatt a körön valami egészen elképesztő valóság kezd előbújni. Egy elrejtett világ, mely itt van, volt és remélem lesz is előttünk állandóan, hogy ott lehessen a teremtés minden pillanatában velünk. Hisz a szó teremtő erővel rendelkezik. Ez pedig nem tréfa.

A mi mérsékel éghajlati övünkön a körív, illetve az évkör egy-egy ívszelete nagy jelentőséggel bír, hisz állandó változást hoz életünkben ciklikusan ismétlődve évről évre, ahogy a nap vándorol az égbolton. Hisz Pannónia a „Nap országa” (pan-nap). A körív az időt teszi láthatóvá, azt a dimenziót, mely titokzatosságával, megfoghatatlanságával mindenki számára megoldandó prob-

lémaként jelenik meg egész élete folyamán. A tér három dimenzióját viszonylag könnyen kezeljük, de amikor az idő megjelenik, valójában eltűnnek az emberek közötti egyébként nagy különbségek. Az idő mindegyikünk számára ketyeg. A minőségéről pedig ádáz viták folynak máig az antik világ óta.

Ezért hat ránk ilyen elementáris erővel az idő dimenziója.

Amikor a mi körvünk mozgásba lendül egy spirálformát fog leírni, így a keretből a spirálhoz jutottunk, mely valójában egy nagyon érdekes keret. Két dimenziója kötött, de a harmadik dimenzió irányában végtelen. Valójában pedig az Univerzumban minden test spirálpályán mozog. Tehát nem keringünk, ahogy ezt a hétköznapiakban nekünk megtanították, hanem spirális pályák bonyolult összjátékának vagyunk szemtanúi és elszenvedői is egyben. A körkörös keringés a mi kereteink között egy relatíve jó közelítés, de csak szűk keretünk között. Így tértünk vissza újból a keretekhez.

A körív meghatározó a glagolyita írás létrejöttében, hisz körosztásról van szó. Így jönnek létre a glagolyita betűk. Így aztán az idő egységei, a gondolatok, a beszéd és a gondolkodás találkozik ebben az írásban is, így joggal nevezhetjük akár mágikusnak is. Nagy megtiszteltetés számomra, hogy megismerhettem Dario Tikulin urat, aki együtt él, alkot és tanít a glagolyita betűkkel Zadarban és környékén. Teljes énjével átérzi e titokzatos írás minden zugát és titkát.

A Csá szó valódi jelentéséről is majd valamely írásban tájékozódhatnak, de előtte azért megemlíteném Igor Šipić nevét, aki az *Áldott szó* című verseskötetében az első versnek a *Gvardia* címet adta, ami körülbelül annyit jelen kezdőpont, igazodási mérték. A vers így szól:

Csá

Ez is az idő

Nem érdekes, hogy a szerző 13 évvel ezelőtt valami olyat érzett meg, amiről ma már sokkal nagyobb bizonyossággal beszélhetünk? Gyakorlatilag intuitív módon megelőzte a bizonyítást. Így aztán az intuíció, melyet sokszor alábecsülünk a tudományos bizonyítékokkal szemben megint csak felülkerekedett és az időben megelőzte azokat.

A másik keret, mely az utóbbi időben kezdett el szélesedni, tágulni Igorral való együttműködésünk eredménye, ahol a tér, a mítoszok világa, a nyelv, a történelem és gondolkodásunk megannyi területe kapcsolódik egy szerves egészé.

Egy új világba csöppentünk, mely valójában mindig is itt volt előttünk és mely ismert volt a régmúlt embere számára és a jövő nemzedékei is remélhetőleg ebből táplálkoznak majd.

A keretnek több száz különböző formája, jelentése, megjelenése van.

[illegible]

Ča

Ča ne trune
Lišpidon vonja

Život ča staje,
Vrime ča gre daje,
Rič ča ostaje.

A ráma szó, a rám a körön gyakorlatilag a horvátban (rame) a vállat jelenti, hiszen a váll keretez be minket az egyik dimenzióban. Ez a szélességünk.

Nagyon érdekes a kép és a keret viszonya is. Hogyan viselkednek interakcióban. Mi van mikor szűk a keret, vagy a kép túl kicsi... Ez mindennapjaink küzdelme.

A kiállítás, mely megléte alatt bizonyára bővülni is fog majd, abban segít majd, hogy újrakalibráljuk magunkat és ennek megfelelően tökéletesedjünk, fejlődjünk majd tovább.

A számok érdekes világa szintén elgondolkodtató sokszor az összefüggések tükrében. A 3-6-9, vagy az 5-8, 5-7-12, stb. számsorozatok maguktól is árulkodóak.

Nagyon érdekes a magyar hat szó jelentésbokra. Hatni csak akkor kezd el a dolog, amikor az öt (öt elem) elmúlt és ekkor jön a hat ami –hat.

Ekkor kezdődik el valami, amit életnek nevezünk. Ne feledjük azonban el, hogy mi itt nyugat-magyarország nyugati végein az Élet útján élünk a Borostyánkő úton a jan-tar útján. A jántár a körön másnonnan kezdve tarjánt eredményez, így persze már egy kicsit másképp néz ki a dolog, nem de?

A Csák sem véletlenül csá-k. A jelen (jel-en) pedig a horvátban szarvast jelen-t, az eső kenyeret, a haza mennyországot...

A vid horvátul látás, a rováson magyarul fény. Szent Vid illetve Vitus mindig valamely hegytetőn levő mai templom védőszentje, a valamikori „látós”, illetve fényező hegyek egyikén.

Ez egyáltalán nem véletlen, ellenben itt a horvát hat-ka szó, ami gyeplőt jelent. Hát nem hatunk a lóra a gyeplővel?

Kívánok minden érdeklődőnek sok új gondolatot és képzeletük szárnyalását!

Ausstellung Okviri – Keretek – Rahmen eröffnet

EMC GRAH „KUME”

Kophaza Hauptstraße 29. April 2016. 17 00

Die Idee zu dieser Ausstellung begann mich zu fesseln, als ich begriff, dass das kroatische Wort „okvir” (ungarisch: keret, deutsch: Rahmen), wenn man es ab der Wortmitte, vom Buchstaben 'k' ausgehend, von hinten nach vorne im Kreis liest, das ungarische Wort: ko(ö)rív (deutsch: Kreisausschnitt) ergibt.

Wie ich schon in mehreren Texten hingewiesen habe, besteht eine Art magische Spange, ein Faden, ein Angelpunkt, der die ungarische Sprache mit der kroatischen verbindet, insbesondere unserer alten kroatischen Sprache. Man möge sich nur des Wortes „szer” (im Ungarischen) beziehungsweise „ser” (im Kroatischen) erinnern. Über die Bedeutung und Verbindung werden Sie näheres auf einem der Paneele lesen können.

Zu häufig tauchen zusammenhängende Wörter auf, die auch ihrer Bedeutung nach miteinander im Kontext stehen, wenn man sie in der einen (ungarischen) oder anderen (kroatischen) Sprache umdreht. Besonders verblüffend ist auch

die große Ähnlichkeit der Logik der Dinge, der Überlegung. Wenn wir die Gruppe der Konsonanten, die miteinander verwandt sind, berücksichtigen und sie austauschen, ist die Ähnlichkeit noch größer. Zum Beispiel die Konsonanten p-b-f-v oder t-d, č-ž-š usw.

Wie wir wissen, haben hier in diesem Klima, und in Pannonien ganz besonders, aufgrund der Möglichkeiten der genauen Beobachtung der Schlüsselpositionen der Sonne im Jahreslauf der Kreis und seine Kreisbögen eine große Bedeutung für uns. Eigentlich visualisieren sie die Zeit, das Geheimnis, das wir begreifen möchten, jene Dimension, die uns am meisten fesselt, weil sie tief und autonom in jeden eingreift. Die ersten drei Dimensionen haben für jeden eine ähnliche Bedeutung und sie sind relativ gut zu kontrollieren und zu be-

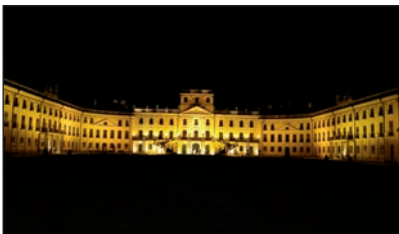

herrschen. Aber die Zeit schlägt unermüdlich, sowohl dem Allerärmsten als auch jenem, der glaubt allmächtig zu sein. Darin liegt die elementare Macht und Unfassbarkeit der Zeit.

Kehren wir also zurück zu unserem Kreisausschnitt, der im zeitlichen Fluss in der Bewegung im Raum eine Spirale beschreibt. Wir sind vom Rahmen zur Spirale gelangt, die die eigentliche Basis unseres Bestehens ist. Die Spirale ist ein sehr interessanter Rahmen, weil sie durch zwei Dimensionen definiert ist, in der dritten Dimension jedoch ist ihre Größe undefiniert bzw. weist potentiell den Weg in die Unendlichkeit. Alles bewegt sich, alles drängt vorwärts im spiralenförmigen Zyklus, d.h. nichts kreist oder besser gesagt sehr, sehr wenige Dinge kreisen im absoluten Sinn. Vielleicht ist es einzig der Mittelpunkt der Welt. Zirkulation ist nur eine Illusion, die relativ gut funktioniert, jedoch nur in unseren engen Rahmen. Hier also wieder Rahmen.

Der Kreisbogen ist ein sehr wesentlicher Bestandteil unserer alten Schrift, der Glagoljica. Hier finden Zeit, Zeitsequenzen, Gedanken, Rede, Überlegung und Schrift in vollkommener Verbindung zueinander. Aus diesem Grund können wir frank und frei sagen, dass unsere Glagoljica auch eine mythische Schrift ist. Ich hatte das Glück einen Menschen kennenzulernen, der am stärksten diesen Zauber und diese Geistigkeit spürt und der sie auf eine gewisse Weise, neben der intuitiven, auch konkret in den Rahmen unserer individuellen Überlegungen übersetzen kann. Dario Tikulin, ein unerkanntes Genie – aber vielleicht muss das auch so sein, beruhigen mich des öfteren besonnenere Seelen –, lebt

mit ihr und ist schöpferisch in und mit ihr seit Jahrzehnten. Die Besonderheit des kleinen, aber seligen Wortes „ča“ (deutsch: was) wird Sie besonders berühren.

In seinem Gedichtzyklus im Band von Igor Šipić „Das selige Wort“ heißt das erste Gedicht „Gvardija“. Es lautet folgendermaßen:

Was

Auch das ist die Zeit.

Ist es nicht seltsam, dass der Autor vor 13 Jahren erahnt hat, was wir heute auch objektiv bestätigen können. Und gewöhnlich sehen wir die Intuition als unterlegen gegenüber dem wissenschaftlichen Beweis an. Welch ein Fehler!

Der zweite Rahmen, der sich mir dieses Jahr eröffnete, war eigentlich die Erkenntnis, die mir Igor verschaffte, indem er den Raum, die Mythen, die Sprache, die Geschichte miteinander verband, beinahe alle Segmente unserer Erkenntnis. Hier begannen wir unsere bisherigen Rahmen ernsthaft zu dehnen, weil sie uns beengten, regelrecht einengten. Allmählich erschafft sich eine andere Welt, eine Welt, die dauernd hier vor unseren Augen ist, die die Zivilisationen vor uns kannten und wahrscheinlich nach uns kennen werden.

Und Rahmen, glauben Sie es mir oder nicht, es gibt hunderte unterschiedliche davon.

Das Wort selbst „rama“, ungarisch „ráma“, – wiederum ein identisches Wort – ist im Grunde auch unser Wort „rame“ (deutsch: Schulter), weil sie uns einrahmt, in der Breite definiert.

Wie verhält sich das Bild zum Rahmen. Wenn der Rahmen zu groß ist, fällt das Bild heraus. Wenn er zu klein ist, passt das Bild nicht hinein und verformt sich. Vielleicht beschreibt dies am besten unseren Zustand heute. Verformungen auf Schritt und Tritt.

Um sich aber auf gewisse Weise neu justieren zu können, um aus der Position Null neu zu beginnen, mag Ihnen diese Ausstellung unter freiem Himmel behilflich sein. Sie wird im Laufe ihres mehrmonatigen Bestehens ein wenig wachsen und sich ergänzen genau so wie auch wir uns mit jedem Tag ergänzen

und wachsen.

Ich werde absichtlich nicht alle Formen von Rahmen erwähnen, denn jeder Einzelne wird noch neben all jenem, was er je gesehen hat, in sich selbst so manches Detail, so manche Inspiration entdecken. Aber am Ende wird er wieder zu den elementaren Systemen kommen, die durch die Zahl 5 bzw. 6 definiert sind, und das ist das Leben im eigentlichen Sinn.

Wenn wir die offene Hand mit den fünf Fingern zeigen, zeigen wir eigentlich den Goldenen Schnitt, das venerische Verhältnis 5:8, d.h. die Liebe. Jene, die erschafft, die wirkt, die gibt, ohne wechselseitig etwas zu fordern.

(Wenn wir schließlich noch zwei virtuelle Punkte den Fingern hinzufügen, gelangen wir zum System 12/7).

Dieses Wort, diese Wirkung, wenn das System zu arbeiten beginnt, bezeichnet auf Ungarisch die Ziffer sechs bzw. „hat“. Das heißt: es ist nicht genug 4 Elemente zu haben, dazu den Baum des Lebens oder die Milchstraße oder Energie – man muss erst alles erfassen, bewegen, um einen Schritt weiter zu kommen – um das Geheimnis zu erschaffen, das sich **Leben** nennt.

Es ist dies die erste Station des Menschen in der Welt, die Empfängnis. Deshalb heißt es auch: „Ecce homo“ – „Siehe, der Mensch“. Jedoch zuvor verbinden sich zwei Spiralen in eigenartiger Verbindung, welche – von außen durch den Schöpfer geschaffen – Energie zu materialisieren beginnt, dessen Anfang Er selbst ist.

Wie beim Symbol des Kreuzes nicht dieses selbst wesentlich ist, sondern die dritte Dimension, welche aus der Kreuzung zweier einander kreuzenden Linien in die dritte Dimension weisen. Und in der zweiten Station des Kreuzweges wird mit der Geburt das Kreuz genommen und mit sich ins Leben getragen, in dem uns symbolisch zwölf weitere Stationen erwarten.

In unserer Sprache haben wir ein sehr wichtiges Wort, ohne das man bis vor einigen Jahrzehnten praktisch nicht leben konnte: „hat-ke“ (deutsch: Zügel). Wie wir wissen, ist unser Pferd (vergessen wir nicht: das Pferd ist im östlichen Tierkreis dasselbe Zeichen wie bei uns der Schütze, über den Orion möchte ich wirklich nicht mehr ausholen, weil wir damit den Rahmen sprengen würden) in den vergangenen Jahren überflüssig geworden, die Zeit hat es überholt, in früheren Zeiten war es jedoch von großer Wichtigkeit. Mit den „hatke“ haben wir auf es eingewirkt, damit es sich so verhalten möge, wie wir es wünschen. Und wieder sind wir beim vorhin erwähnten Wort gelandet: „hat“.....

Ich wünsche allen Besuchern ein angenehmes Nachdenken und freie Phantasie!

Otvorena Izložba Okviri – Keretek – Rahmen EMC GRAH „KUME”

Koljnof Glavna ulica 29. travnja 2016. 17 00

Ideja o toj izložbi zaintrigirala me je, kada sam shvatio kako je mađarska riječ *keret*, na hrvatskom *okvir*, obrnuto čitajući na kružnici počevši od slovo k : ko(ö)rív, tj. isječak kružnice.

A postoji još jedno interesantno značenje, ako se uzme u obzir zakonitost slova **r** u klinastom (mađarsko rovaš) pismu, koje izgleda vrlo slično slovu **n**. U tom slučaju imamo riječ *kőn-ív*, odnosno luk na kamenu, pisanje u krug koje će zbog toga biti na luku. I počela je prava igra!

Egy „keret” tortába öntve, ajándék az Alpokalja-Fertőtáj Leader egyesülettől

Alaprajz

Jó keretek

Szimbolika - Tér- Idő- Funkció - A Fiastyúk csillagkép rendező elve
Simbolika - Prostor - Vrijeme - Funkcija - Plejadski princip organiziranosti

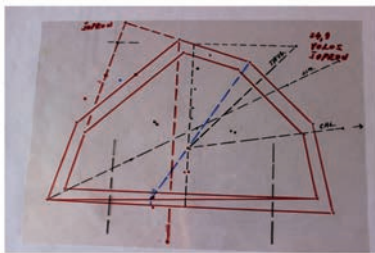
Igor Šipić módszere alapján
 Prema metodi Igora Šipića

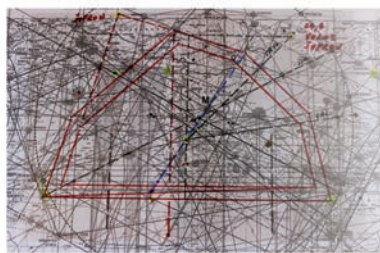
Az un. sőtartó (sopronkőhidai lelet)
 tzv. držač soli (nalaz, Šopronkőhida)

A lelet kétdimenziós vetülete
 Dvodimenzionalno razvijen nalaz

Segédeszköz a vetület alapján elkészítve
 Pomagalo napravljeno prema razvitem
 nalazu

A segédeszköz ráillesztve a térképre
 Pomagalo aplicirano na kartu

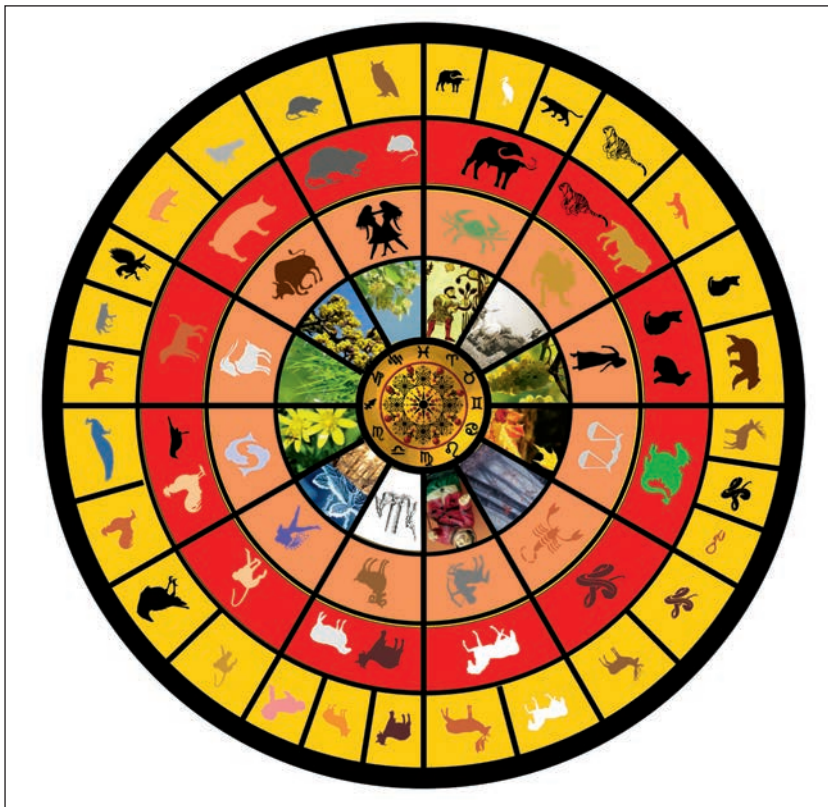
Szimbolika

Kako sam već u više tekstova ukazao, postoji nekakva magična kopča, neka nit, stožerni vodič koji spaja mađarski sa hrvatskim, pogotovo s našim starim hrvatskim jezikom. Dovoljno se sjetiti riječi szer (na mađ.), odnosno ser (na hrv.). O značenju i poveznicama moći će te pročitati više na nekom od panoa.

Previše se puta pojavljuju riječi koje su suvisle i u značenju i u kontekstu, kada se okreću iz mađarskog u hrvatski, i obrnuto. Pogotovo je zapanjujuće kako je logika stvari, razmišljanje vrlo slično. Uzimajući u obzir grupe samoglasnika, koji su si srodni, kada ih zamjenjujemo u riječima sličnost je još veća. Npr. grupa suglasnika p-b-f-v, ili t-d, č-ž-š itd.

Kako znamo nama ovdje pod ovim podnebljem, a u Panoniji posebno, zbog mogućnosti točnog zapažanja ključnih sunčevih pozicija u godini, krug i njegovi isječci puno toga znače. Zapravo, vizualiziraju vrijeme, tajnu koju želimo dohvatiti, dimenziju koja nas, zapravo, najviše intrigira, jer ona duboko i autonomno zadire u svakoga. Prve tri dimenzije svakom slično znače i njih se relativno dobro kontrolira i savladava, ali vrijeme neumorno kuca i onom najsiriromašnijem i onom, koji misli da je svemoguć. I tu je ta elementarna moć i nedokučivost vremena.

Vratimo se našem isječku kružnice, koji nam u vremenskom protoku pri pokretu u prostoru opisuje spiralnu. Došli smo od okvira, do spirale, koja je, zapravo, osnovica našeg postojanja. Spirala je vrlo zanimljiv okvir, jer je definirana u dvije dimenzije, no u trećoj dimenziji je veličina nedefinirana, odnosno ona pokazuje put potencijalno u beskrajinost. Sve se giba, sve se miče u spiralnoj cikličnosti, tj. ne kruži ništa, odnosno, bolje rečeno, vrlo, vrlo malo stvari kruži u apsolutnom smislu. Možda je to jedino središte svijeta. Kruženje je samo naš privid, koji relativno dobro funkcionira, ali samo u uskim našim okvirima. Eto opet okvira.

Isječak kružnice je vrlo bitna sastavnica našeg starog pisma glagoljice. Tu se vrijeme, sekvence vremena, misli, govor, razmišljanje i pismo nalaze zajedno u

savršenom spoju. Zato možemo slobodno reći kako je naša glagoljica isto mitsko pismo. Imao sam sreću upoznati čovjeka, koji možda najviše osjeća tu čar, tu duhovnost i može ju na neki način, osim intuicije, i konkretizirano prevoditi u naše gabarite individualnog razmišljanja. Dario Tikulin, neprepoznati genijalac, ali to možda i mora tako biti – umiruju me puno puta neke staloženije duše – živi s njom i stvara u njoj i s njom već desetljećima u Zadru i okolici. Posebnost male, ali blažene riči: ča će vas posebno dirnuti.

U svom ciklusu pjesama u zbirci Igora Šipića: *Blažena rič* prva pjesma se zove: Gvardija, a sama pjesma ide ovako:

Ča

I to je vrime.

Nije li čudno, da je autor prije 13 godina naslutio ono, ča mi danas možemo objektivno i potvrditi.

A mi obično intuiciju držimo inferiornom naspram znanstvenog dokaza. Kakva greška!

Drugi okvir, koji mi se otvorio kroz ove godine bila je zapravo spoznaja, na koju me je naveo Igor, povezujući prostor, mitove, jezik, povijest i zapravo skoro sve segmente naših spoznaja. Tu smo naše dosadašnje okvire počeli ozbiljno širiti, jer su nas stiskali, doslovno pritiskali. Polako se stvara jedan drugi svijet, svijet, koji je stalno tu pred našim očima, kojeg su znale civilizacije prije nas i vjerojatno će ga znati i poslije nas. A okvira, odnosno rama, vjerujete ili ne, ima na stotine različitih. Sama riječ rama, na mađarskom ráma, – opet ista riječ – je u suštini i naša riječi rame, jer nas ono uokviruje, definira u širini.

Kako se odnosi pak slika naspram okvira. Ako je okvir prevelik slika ispada, no kad je pretijesan slika ne paše unutra, pa se izvitoperi. Možda je ovo najbolja riječ za današnje stanje oko nas. Izvitoperenost na svakom koraku.

No da bi se na neki način ponovo baždari, ponovo počeli od nula pozicije,

pomoći će vam ova izložba na otvorenom, koja će u toku višemjesečnog postojanja malo i narasti i dopunjavati se, kako se i mi svakim danom dopunjujemo i rastemo.

Namjerno neću spomenuti sve oblike okvira, jer će svaki pojedinac još pored svega viđenog u sebi naći poneki detalj, poneku inspiraciju, ali na kraju opet će doći do elementarnih sustava definiranih brojevima 5, odnosno 6, a to je zapravo život. Kada pokažemo otvorenu šaku s pet prstiju, zapravo pokazujemo zlatni rez, venerični odnos 8/5, tj. ljubav. Onu, koja stvara, koja djeluje, koja daje, bez da bi uzvratno nešto zahtijevala.

(No samo dodajući dvije virtualne točke na kraju pored prstiju dolazimo do sustava 12/7).

Ta riječ, to djelovanje, kada sustav proradi, u mađarskom je upravo brojka šest, odnosno hat. Znači nije dovoljno imati 4 elementa, zatim stablo života, ili mliječnu stazu, odnosno energiju – treba se još sve poklopiti, pokrenuti, da bi pokazalo korak dalje – da bi se stvorio misterij zvan: **život**.

To je prva štacija čovjeka na zemlji, začecje. Zato se i kaže: Ecce homo, evo čovjeka. Ali se prije dvije spirale spoje u čudan spoj, koji izvana generiran Stvoriteljem, počinje materijalizirati energiju, čiji je početak sam On. To je naš pravi početak.

Kako kod simbola križa nije bitan baš on, nego treća dimenzija koja iz križanja dviju poprečnih linija pokazuje u treću dimenziju. A u drugoj štaciji križnog puta se rađanjem podigne križ i ponese sa sobom u život, u kojem nas simbolično čeka još 12 štacija.

No u našem jeziku imamo jednu vrlo važnu riječ, bez koje se do prije par desetljeća nije moglo praktično živjeti. A to su hat-ke. Kako znamo naš je konj (a ne zaboravimo konj je u istočnom zodiaku isti kao kod nas strijelac, a o Orionu sada stvarno ne bi više, jer bi vrlo brzo izašli iz svih gabarita, odnosno zadanih okvira), u posljednjih je godina postao suvišan, prešlo ga je vrijeme, no on je bio vrlo važan u prijašnjim vremenima. A hatkama smo na njega djelovali, da bi se ponašao kako mi želimo i opet smo došli do prije spomenute riječi hat...

Želim svakom posjetitelju ugodno razmišljanje i slobodu maštu

Interview mit Frau Maria Preidl über die Vertreibung der Deutschen 1946

„Wenn ich die ungarische Nationalhymne höre,
dann schnürt es mir das Herz immer noch zusammen“

Das 20. Jahrhundert bedeutete für Millionen Flucht, Vertreibung und Aussiedlung. Der Vertreibungserlass der ungarischen Regierung von Dezember 1945 suchte kollektiv das Ungarndeutschtum heim. Umsont entschieden sich die Ödenburger Deutschen während der Volksabstimmung von 1921 für Ungarn, vergebens hatten die Kirchen und ein Teil der hiesigen politischen Elite Befreiungsversuche unternommen, die Vertreibung aus Ödenburg begann im April 1946. Während dessen mussten mehr als 7000 Ödenburger ihre Heimat mitsamt ihrem Hab' und Gut zurücklassen. Preidl Károlyné (geborene Maria Malzl) hat diese tragischen Erlebnisse erlebt. Mit ihr wecken wir die Erinnerungen an das, was damals passierte.

Frau Preidl bitte erzählen Sie über Ihre Eltern und Kindheit!

Ich bin in der Sankt-Michaelis-Strasse im Jahre 1931 geboren, aber ich wuchs in der Neustiftgasse 31 im Unger-Haus auf. Meine Eltern zogen hierher, da wir eine echte Wirtschaftsbürger-Familie waren, die vom Weinbau lebte.

In dieser Strasse war der Wein für die auf den Markt eilenden Brennberger und Agendorfer leichter zu verkaufen. Bei der Volkszählung von 1941 gaben meine Eltern wahrscheinlich deutsch als Muttersprache und Nationalität an. Während des zweiten Weltkrieges waren wir oft, wie viele andere auch, im Volksbund, da wir dort deutsche Volkslieder singen konnten.

Mein Bruder Gyuri war 1941 Artillerist in der ungarischen Armee. Als man ihn 1944 wieder in die Wehrmacht einberufen wollte, meldete er sich in der Kaserne freiwillig zur ungarischen Armee.

Hier riet man ihm, dass er trotzdem in die deutsche Wehrmacht einrücken soll, da dort die Ausrüstung und Verpflegung besser ist. Er geriet später in russische Gefangenschaft, aber als Bäcker ging es ihm verhältnismässig gut und ziemlich bald kehrte er mit einem grossen Laib Brot in der Hand nach Hause zurück.

Was hat sich in ihrem Leben nach dem Krieg verändert?

Als zu Ostern 1945 die Russen einmarschierten, veränderte sich vieles. Ich erinnere mich, wir arbeiteten in der Scheibel-Flur. Das Wetter war schön und wir erblickten einen russischen berittenen Soldaten. Als wir nach Hause kamen, schlossen wir uns ein, da wir auch Angst vor den Russen hatten. Wo Wein im Keller war, dort gab es auch Gefahr, da die Soldaten viel tranken und dann gewalttätig wurden.

Wie erfuhren Sie, dass die Deutschen aus Ödenburg vertrieben werden?

Wir erhielten eine Nachricht, dass wir in den Malersaal für die Waggonnummer gehen müssen. Wir hatten ein paar Tage, um alles zusammenzupacken. Meine Mutter machte Einbrenn und in eine Flasche füllte sie Schmalz ein, die wir dann ins Federbett drehten. Dann ist ein Pferdewagen zu uns gekommen und wir mussten unser Haus verlassen. Als ich zurückblickte, sah ich meine rot-schwarz-weiße Katze auf dem Zaun sitzen.

Ich durfte sie nicht mitnehmen, ich musste sie zurücklassen. Ende April 1946 verließen wir mit meinen Eltern und zwei Brüdern unser Haus. Mein Halbgeschwister Gyuri war nicht auf der Liste, aber er ist mit seiner Familie mit uns gegangen. Am Bahnhof verbrachten wir eine Nacht im Viehwaggon, hier nahm der Dechant Károly Hanzmann von uns Abschied. Unsere Verwandte, die Tante Zsófi Hauer brachte für uns Schupfnudeln und ein Weingast brachte in der Nacht ein Fass Wein aus unserem Keller.

Während er den Wein herüberreichte, schaltete ein uns bekannter Eisenbahner das Licht ab. Als der Zug losfuhr sangen wir das Lied „Heimat deine Sterne“. Das war sehr traurig. Mehrere ausgediente Männer waren in den Waggonen, ungefähr 5–6 Familien, aber niemand weinte, obwohl wir ahnten, dass wir nie mehr zurückkehren. Als der Zug unterwegs anhielt, sprangen alle ab und suchten das WC. Bei solchen Rasten besorgte meine Mutter vom Lokführer heißes Wasser, das sie mit der mitgebrachten Einbrenn umrührte, so konnten wir Einbrennsuppe essen.

Frau Preidl, was für Umstände erwarteten Sie und Ihre Familie in Deutschland?

Zuerst kamen wir in Backnang in einem Barackenlager an. Das könnte ein provisorisches Lager sein, da wir von hier nach Waihingen an der Enz gerieten. Dieses Lager war auch überfüllt, viele Sudetendeutsche waren dort. Ich kann mich noch daran erinnern, dass meine Mutter einer schwangeren Frau Einbrennsuppe anbot, sie hatten nicht einmal Suppe. Im Lager wurden wir mehrmals

mit DDT-Pulver desinfiziert, da sahen wir wie Mehlsäcke aus. Wir lebten unter fürchterlichen Umständen, aber das war noch immer besser, als damals für die Juden.

Was geschah danach?

Die Männer konnten kaum dieses untätige Leben im Lager ertragen, noch dazu waren unsere Lebensmittelvorräte knapp. So brachen insgesamt 5–6 Familien nach Bayern auf um Arbeit zu suchen. In Bayern gab es viele Landwirte, so waren dort die Lebensverhältnisse besser. Endlich fanden wir in Ammertal, in der Fauth-Wirtschaft Arbeit. Der Wirt war ein grober, unfreundlicher Mensch. Mein Vater nannte diesen Ort „Jammertal“. Vor uns arbeiteten hier polnische Kriegsgefangenen.

Als die Amerikaner einmarschierten, versuchten sie, den Wirt zu töten, aber sie verfehlten ihn und töteten seine Frau. Wir arbeiteten fürs Essen, frühlings pflückten wir Karotten, im Herbst aber drei Wochen lang Kartoffeln. Zu zweit pflückten wir, der dritte brachte die Ernte im Korb zum Wagen, von da aus gerieten sie in die Grube. Mit uns arbeitete die Tante Röck mit ihren vier Töchtern, ihr Mann Pál kehrte aus dem Krieg nicht zurück. Von hier kamen wir nach Weissenfeld, wo die ganze Familie in einem Zimmer wohnte. Hier waren wir auch Tagelöhner.

Die Handwerker bekamen in der Stadt leichter Arbeit, aber wir mussten aufs Land um Arbeit zu bekommen. Eines Tages kam die Nachricht, dass in einem Haushalt in München ein Flüchtlingsmädchen gesucht wird. Ich nahm die Arbeit beim Ehepaar Würth an. Sie holten mich vom Ostbahnhof in München ab. Es ging mir dort wohl, ich mochte dort die Arbeit. Gott liebte mich, dass ich an so einen guten Platz geriet. Nur das Heimweh war sehr stark. Ich wohnte mit einem sudetendeutschen Mädchen zusammen. Als ich zu weinen begann „Oh Dahoam“, versuchte sie mich zu trösten.

Frau Würth tröstete mich auch, sie sagte ich sei kein Dienstmädchen, sondern die Stütze des Haushaltes. Während dessen flüchtete mein Vater und mein Bruder Miklós (mein Bruder Gyuri heiratete in Deutschland ein Röck-Mädchen) nach Österreich und sandten mir und meiner Mutter eine Nachricht, damit wir ihnen folgen sollen. So musste ich von meinem Arbeitgeber Abschied nehmen. Ihre Tochter Gerti besuchte mich noch voriges Jahr in Ödenburg, so stark war unsere Beziehung.

Als wir die Sowjet-Zone erreichten, waren wir sehr aufgeregt. Wir wurden vom Bus hinabbefördert und der österreichischen Grenzwache übergeben, die ließen uns aber frei. Wir setzten unseren Weg zu Fuss und mit dem Zug bis

Müllendorf im Burgenland fort. Hier traf sich die Familie wieder. Das Heimweh quälte mich immer noch, deshalb adoptierte mich und meinen Bruder Miklós unser Onkel Lajos Malzl, ein Invalid aus dem ersten Weltkrieg. Wir Kinder kamen im Sommer 1948 nach Ödenburg zurück, aber die Familie war zerrissen. Ich war wieder in Ödenburg, aber die Stadt veränderte sich deutlich, bekannte Gesichter waren verschwunden, für mich waren viele fremd.

Bald lernte ich aber meinen Mann Károly Preidl lernen, wir heirateten im Jahr 1956. Er begleitete freiwillig seine vertriebenen Eltern nach Deutschland, als sie aber befreit wurden, kehrte er nach Ödenburg zurück. Ich aber sah meine Eltern 10 Jahre lang nicht. Sie sahen manchmal vom Burgenland aus den Turm der Sankt-Michaelis-Kirche und ich dachte oft an sie.

Endlich erledigte mein Mann die nötigen Unterlagen, meine Eltern bekamen die Staatsbürgerschaft zurück, so konnten sie 1957 zurückkehren. Wir hatten Glück, wir konnten in unser Haus in der Neustift Gasse zurückkehren, von wo wir 1946 vertrieben wurden. Wir legten ein paar Flaschen Wein für meinen Vater in den Keller, damit er sich besser zu Hause fühlen konnte. Obwohl wir 1946 aus diesem Land vertrieben wurden, da wir deutsche Muttersprache hatten, aber wenn ich die ungarische Nationalhymne höre, dann schnürt es mir das Herz immer noch zusammen.

Az interju Preidl Máriával, Mici nénivel a 46-os kitelepítésről

A 20. század emberek millióinak jelentett menekülést, elűzést, kitelepítést. A magyar kormány 1945 decemberében elfogadott kitelepítési rendelete kollektívan sújtotta a hazai németiséget. Hiába szavaztak a soproni németek az 1921-es népszavazás során Magyarországra, hiába voltak az egyházak és helyi politikai elit egy részének mentesítési kísérletei, 1946 áprilisában Sopronból is megindult a német kitelepítés.

Ennek során több mint 7000 soproninak kellett hazáját elhagynia és minden vagyonát hátrahagynia. A 70 évvel ezelőtti tragikus események átélője volt gyülekezetünk tagja Preidl Károlyné (született Malzl Mária), Mici néni. Vele eleveztük fel az akkori eseményeket.

Mici néni kérem meséljen a szüleiről, gyerekkoráról!

A Szent Mihály utcában születtem 1931-ben, de már az Újteleki utca 31-ben, az Unger-házban nőttem fel. Szüleim elköltöztek ide, mivel igazi gazdapolgár család vagyunk, akik a szőlőből éltek és ebben az utcában könnyebben el lehetett adni a bort a piacra siető brennbergieknek és ágfalviaknak.

Az 1941-es népszámláláskor szüleim valószínűleg a német nemzetiséget és anyanyelvet adták meg. A világháború idején mi is, mint oly' sok soproni szívesen jártunk a Volksbundba, hiszen ott német népdalokat énekeltünk. Jellemző viszont az is, hogy Gyuri bátyám 1941-ben magyar tüzér volt a háborúban, amikor 1944-ben ismét megkapta a behívót a német hadseregbe, akkor jelentkezett a laktanyába magyar katonának.

Itt azt tanácsolták neki, hogy a németbe lépjen be, mert ott jobb a felszerelés és az ellátás. Fogságba került, de mint pék viszonylag jó dolga volt és hamar, egy hatalmas kenyérrel a kezében tért haza.

Mi változott meg a háború után az életükben?

Mikor 1945 Húsvétján megjöttek az oroszok sok minden megváltozott. Emlekszem a Scheibel-dűlőben dolgoztunk. Sütött a nap és megláttunk egy orosz

lovas katonát. Miután hazamentünk bezárkóztunk otthon, mert mi is féltünk az éjszaka a várost járó katonáktól. Ahol bor volt, ott veszély volt, mert gyakran berúgtak a katonák és erőszakoskodtak.

Hogyan tudták meg, hogy Sopronból is kitelepítik a németeket?

Kaptunk egy értesítést, hogy menjünk a Festőterembe a vagonszámért. Pár napunk volt összezsomagolni.

Anyám rántást csinált és egy üvegbe zsírt sütött ki, amit a dunyhába csavarunk bele. Aztán jött értünk egy lovas kocsi és el kellett hagynunk a házunkat. Mikor visszanéztem ott ült a kerítésen a vörös-fekete-fehér színű cicám. Őt nem vihettem magammal, itthon kellett hagynom.

1946 áprilisának végén szüleimmel és két bátyámmal hagytuk el házunkat. Gyuri bátyám a féltestvérem volt, ő nem volt a listán, de velünk, a családjával tartott önként. A vasútállomáson egy éjszakát töltöttünk el a marhavagonban, itt búcsúzott el tőlünk Hanzmann Károly esperes. Az egyik rokonunk Hauer Zsófi néni hozott nekünk Schupfinudlit, az egyik borvendégünk éjszaka kis hordóban pedig bort hozott a pincénkből.

Amíg ezt a hordót beadta a vagonba, addig lekapcsolta egy ismerős vasutas a világítást. Mikor elindult a szerelvény, a „Heimat deine Sterne” című dalt énekeltük. Ez nagyon szomorú volt. Több első világháborús katonaviselt férfi is volt vagonban, kb. 5-6 család, de senki nem sírt, pedig éreztük, hogy soha nem térhetünk vissza. Amikor a szerelvény útközben valahol megállt, akkor mindenki leugrált róla és próbált WC-re menni. Az ilyen szünetekben anyám a mozdonyvezetőtől szerzett forró vizet, amit összekevert a magunkkal vitt rántással, így tudunk rántott levest enni.

Németországban milyen körülmények várták Mici nénit és családját?

Először Backnagba kerültünk egy hatalmas barakktáborba. Ez egy átmeneti tábor lehetett, mert innen Waiingen an der Enz nevű településre kerültünk. Itt is nagy volt a zsúfoltság, sok szudétanémet is volt itt.

Emlékszem az egyik terhes asszonynak anyám adott a rántott levesből, mert nekik még az sem volt. A táborban többször fertőtlenítettek minket DDT-porral, ilyenkor úgy néztünk ki mint a lisztes zsákok. Borzalmas körülmények között voltunk, de még mindig jobb körülmények között voltunk a zsidókhoz képest.

Mi történt ezt követően?

A férfiak nem nagyon bírták ezt a tétlen barakktábori életet, ráadásul az élelem tartalékok is elfogytak. Elindultunk Bajorországba, úgy 5–6 család munkát

keresni. Bajorországban sok volt a nagygazda, ott volt mit enni is. Végül Ammertalban a Fauth-féle gazdaságban találtunk munkát. A tulajdonos egy barát-ságtalan, durva ember volt.

Apám, ezért a helyet Jammertalnak (Nyomorúság-völgye) nevezte. Előttünk lengyel hadifoglyok dolgoztak a gazdaságban, akik miután bejöttek az amerikaiak le akarták lőni a gazdát, de elhibázták és a feleségét ölték meg. Élelemért dolgoztunk, tavasszal sárgarépat szedtünk, összesen pedig három hétig krumplit.

Ketten szedtük, a harmadik vitte a kosárban a lovas kocsihoz, majd innen ment a krumpli a verembe. Velünk dolgozott Röck néni négy lányával, a férje Pál nem tért haza a háborúból.

Innen Weissenfeldbe kerültünk, ahol egy szobában lakott az egész család. Itt is főleg napszámban dolgoztunk. Az iparosok a városban könnyen kaptak munkát, de mi vidékre jártunk dolgozni. Egyik nap jött a hír, hogy Münchenbe egy háztartásba keresnek egy menekült lányt. Vállaltam a munkát a Würth házaspárnál.

Kijöttek élém autóval az Ostbahnhofra. Nagyon jó dolgom volt, szerettem náluk dolgozni. Engem a Jóisten nagyon szeretett, hogy ilyen helyre kerültem. Csak a honvágy, az nagyon erős volt bennem. Egy szudétanémet lánnyal laktam egy szobában, amikor elkezdtem sírni „Oh Dahoam” (Oh az otthonom), ő igyekezett vigasztalni. Frau Würth is vigasztalt, azt mondta én nem egy szolgálólány vagyok, hanem a háziasszony támasza.

Közben apám és Miklós bátyám (Gyuri testvérem megházasodott Németországban, az egyik Röck lányt vette el) átszöktek Ausztriába és üzentek nekem és anyámnak, hogy menjünk utánuk. Így kénytelen voltam elbúcsúzni munkaadóimtól. Gerti lányuk még tavaly is meglátogatott Sopronban, ilyen erős volt a kapcsolatunk. Mikor elértük a szovjet zónát, nagyon izgultunk, mert ide nem léphettünk volna be. Le is szállítottak a buszról és átadtak az osztrák határőröknek, akik viszont elengedtek.

Vonattal és gyalog folytattuk az utunkat Burgenlandba, Müllendorfig. Itt találkoztam ismét a családdal. A honvágy még mindig kínt, ezért engem és Miklós testvéremet a nagybácsim, egy első világháborús hadirokkant Malzl Lajos adoptált. Így mi gyerekek visszakerültünk Sopronba 1948 nyarán, viszont a család megint szétszakadt.

Sopronban voltam ismét, de nagyon megváltozott a város lakossága, eltűntek az ismerős arcok, sok volt számomra az idegen. Viszont megismertem férjemet Preidl Károlyt, akivel 1956-ban megházasodtunk. Ő 1946-ban a kitelepített szüleit kísérte ki önként Németországba, majd miután mentesítették a szülőket, visszatért Sopronba. Én viszont szüleimet 10 évig nem láthattam.

Ők néha látták Burgenlandból a Szent Mihály templom tornyát, én pedig sokat gondoltam rájuk. Végül férjem intézte el a szükséges papírokat, visszakapták az állampolgárságot, így szüleim 1957-ben visszatérhettek Sopronba.

Szerencsénk volt, mert visszatérhettünk az Újteleki utcai házunkba, ahonnan 1946-ban kitelepítettek minket. Apámnak még egy kis bort is tettünk a pincébe, hogy minél jobban otthon érezhesse magát. Bár 1946-ban ebből az országból, a hazánkból elűztek minket, mivel német anyanyelvűek voltunk, ha meghallom a magyar himnuszt most is összeszorul a szívem.

Tóth Imre:

Brumaire versus október? 1956 – a normalizált forradalom

Talán meghökkentőnek hat több mint 15 évvel a rendszerváltást követően ismét feltenni a kérdést: vajon forradalomnak kell-e tekintenünk az 1956. októberi magyarországi eseményeket? A probléma felvetése ezúttal nem politikai tartalmú, ám nem is csupán szemantikai, hiszen annak tisztázásával 1956 céljainak megértéséhez juthatunk közelebb.

Nem lehet vitás, hogy 1956. október 23-nak legfontosabb hozadéka a régi rend kapitulációja volt. E tekintetben nem kétséges az sem, hogy a változás forradalmi volt. Az ilyen átalakulások egyik legfőbb sajátossága ugyanis az ancien régimek összeomlása, mellyel romba dől szinte a teljes államgépezet. 1956 nyara és ősze forradalmi helyzetet kínált. Az állam keleti típusú dominátusának hivatali apparátusa nem volt képes hatékony döntéseket hozni, a reformfolyamatokat nem lehetett az addigi mederben tartani, ami radikális átalakuláshoz vezetett. A „király és a parlament” konfliktusa itt a párt és a kommunista reformértelmiség között játszódott le. Ebbe kapcsolódott be később a *nép*, a munkásság és – ha úgy tetszik ötödik rendként – az egyetemi, főiskolai ifjúság.

De vajon elég-e ez ahhoz, hogy revolúcióról beszéljünk? Valódi tabula rasa követte-e az addig hatalmon lévők szétkergetését, és ha igen, mit írtak '56 szereplői az előttiük fekvő üres lapokra? Befejezték volna vagy csak elkezdték a forradalmat?

Forradalom. A szó első hallásra a forrás, tajtékzó indulat, forrongás képzetét kelti. Pedig a revolúció és magyar megfelelője eredetileg a forgó mozgásra, a dolgok önmagába való visszatérésének mozzanatára utalt. Csak később kezdték használni jelentésének másik rétegét, a feltartóztathatatlan, emberi – hatalmi – eszközökkel nem befolyásolható erő kifejezésére. Az első utalás a fogalom megváltozott tartalmára minden forradalmak archetípusa, a francia forradalom idejéből maradt ránk. 1789. július 14-én – a Bastille lerombolásának hallatán – XIV. Lajos állítólag lázadást emlegetett, mire Rochefoucauld Liancourt herceg a következő szavakkal válaszolt: „nem Sire, ez forradalom”. A herceg szavai félreérthetetlenül utaltak az események feltartóztathatatlan voltára, olyan magasabb

szintű, királyi hatalom által nem befolyásolható folyamatra, mely mintája lett minden hasonló későbbi történésnek, s melyet ma forradalomnak nevezünk.

A kérdés ezek után az, vajon pusztán a fogalom ennyire új keletű-e, vagy maguk a forradalom szóval jelölt társadalmi, politikai vagy gazdasági mozgások is ilyen rövid múlttra tekinthetnek vissza, s csak az emberiség újkorától jelentek meg a történelemben. A példák azt mutatják, hogy hosszú ideig a régít tekintették jónak, azt szerették volna megszabadítani a ráakódott káros feleslegtől. Az újra való törekvés nem jelentett semmi jót. A természettel szoros együttműködésben élő középkori emberben élénk ellenszenv, vagy legalábbis gyanú élt a természeti körforgás diktálta világrendből kilépő, a múlttal szakító újjal szemben.

E gondolkodásban hozott erőteljes változást az emberiséget a körforgásból lineáris, sőt egyre meredekebben emelkedő pályára állítani szándékozó felvilágosodás, s ugyanilyen újjászületés igényével léptek föl, akik 1789 júliusa után az ember és a polgár jogairól deklarációt akartak, új nemzetgyűlést, új alkotmányt, utóbb új vallást, új időszámítást követeltek. Hasonlóan radikálisak voltak 1848 pesti ifjai, akik addig Magyarországon nem létező törvény előtti egyenlőséget, közteherviselést, felelős kormányt és sajtószabadságot sürgettek, és hasonló módon forradalmi volt az a törvényhozás, mely e követeléseket Pozsonyban kodifikálta. Megfogalmaztak-e ennyire újszerű igényeket 1956 egyetemistái, főiskolásai, politikai gondolkodói, szereplői?

Október 22-én a soproni egyetemi karok ifjúsági nagygyűlésének résztvevői első helyen a *független, demokratikus Magyarország* megteremtésére és a szabad választások kiírására vonatkozó kívánalmaikat foglalták írásba.¹

A függetlenség követelését nem tekinthetjük gyökeresen új igénynek, hiszen Magyarország önállósága évtizedekig létező realitás volt. Kérdés azonban, hogy mit értsünk függetlenség alatt? Tekintsünk el ezúttal a középkori Magyarország független státuszától, sőt attól, hogy az ország bizonyos időszakokban regionális nagyhatalmi szerepet töltött be saját térségében, és koncentráljunk csupán újkori történelmünkre. A függetlenség igénye 1848–49-ben is felmerült. Az április törvények értelmében Ausztriát és Magyarországot a perszonális uniónál sok tekintetben (pl. a nádor jogkörét illetően) lazább kapcsolat fűzte össze, jöllehet a külügyeknek az állami főhatalom teljességéhez hozzátartozó irányítása korlátozott volt. Igaz azonban az is, hogy a függetlenség 1848. április 14-én történt

¹ Tulajdonképpen ide kell sorolnunk a követelések 5. pontját, mely a magyar urán- és bauxitbányák racionális kiaknázását követelve, tulajdonképpen a gazdasági szuverenitás igényét fogalmazta meg.

kinyilvánítása nem hozta meg Magyarország önállóságának nemzetközi elismerését és nem jelentett kiutat az ország diplomáciai elszigeteltségéből. A függetlenségi küzdelem után 12 évvel a *Kiegyezés*nek köszönhetően sor került a szuverenitás részleges helyreállítására. Az ország belső ügyeit tekintve önállósággal rendelkezett. A magyar birodalomfélnek azonfelül alkotmányos eszközök álltak rendelkezésére, hogy külpolitikai érdekeit is érvényesítse. A magyar – zömében arisztokrata – politikai elit összeurópai diplomácia ténykedése – Ausztria mellett – ráadásul Magyarországot is jelentékeny tényezővé avatta az európai hatalmi erőterben.

Az ország közjogi értelemben vett teljes függetlenségéről mindazonáltal csak 1918. októbertől beszélhetünk. Magyarország kétségkívül a veszített háború után sem rendelkezhetett teljes önállósággal, amit jelzett a Károlyi Mihály kabinetje után egymást váltó kormányok elismerésének megtagadása a győztes antant országok részéről, a végül „kormánycsináló” Clerk-misszió befolyása a hazai belpolitikai életbe és természetesen a háborút lezáró békeszerződés szuverenitást korlátozó pontjai. (Ezek közül a fegyverkezési egyenjogúság visszaszerzésére csak 1938 augusztusában került sor.) A két háború közötti politikai gondolkodás egyes képviselői – elsősorban a fajvédők táborában – egyfajta romantikus függetlenség-értelmezést igyekezett bevezetni a köztudatba, mely a nemzeti eszme primátusát hirdette mindenféle nemzetközi koncepció előtt.²

A függetlenséget abszolutizáló gondolkodás nem vette figyelembe az önállóság gazdasági, politikai behatároltságát, vagy igyekezett tagadni azt. Az államok nemzetközi kötelezettségvállalásaikkal korlátozhatják saját szuverenitásukat, ez azonban nem jelenti annak teljes és visszavonhatatlan feladását. Ilyen önkorlátozást vállalt Magyarország a Népszövetségbe való felvételével, illetve azt megelőzően az ország pénzügyi stabilitásának megteremtése érdekében. Magyarország geopolitikai helyzete, aszimmetrikus kereskedelmi és gazdasági kapcsolatrendszere a gyakorlatban szintén korlátokat emelt a függetlenség elé. Utóbbi helyzet csapdájának következményeképpen 1945 után ismét vesztes oldalon befejezett háború és korlátozott szuverenitás, majd teljes függőség, a szovjet szatellit-rendszerbe való betagozódás következett. A szabadulás, a független magyar állam megteremtésének igénye időszerű, ám nem újszerű kíváncsóság volt tehát a magyar történelemben, sőt az erre vonatkozó óhajítások részben vagy – leszámítva azok végletes értelmezését – egészében meg is valósultak.

² Lásd Pritz Pál: A fajvédők külpolitikai nézetei (1918-1936). In Pritz Pál: *A magyar diplomácia a két háború között. Tanulmányok*. Budapest, 1995, Magyar Történelmi Társulat.

A függetlenség kérdésének a magyar külpolitikai gondolkodásban való megjelenését vizsgálva, egy mondatral érdemes utalni a külpolitikát irányító elitek tudatában mélyen gyökerező *veszélytudatra* is, mely a 19. századtól folyamatosan tetten érhető. A pánszláv és pángermán előretöréstől való félelem hol fokozottabban, hol kevésbé erősen a reformkor liberálisaitól a két háború korának politikai elitjéig minden generáció gondolkodását befolyásolta. Az önálló Magyarországot fenyegető külső veszedelem rémképe már Széchenyi, Wesselényi, Deák és társaik gondolkodását és eszmerendszerét áthatotta. A kettős monarchia 1867-es létrejötté mögött szintén ott munkált a szláv és német expanzió miatti tradicionális aggodalom. A dualizmus-kori politikai elit többségében osztotta is Deáknak a felemelkedő Németországtól és a hatalmas Oroszországtól való félelmét.³

Közbevetőleg itt kell szót ejtenünk a követelések következő pontjában szereplő semlegesség kérdéséről is, mely sok tekintetben kapcsolódik a függetlenség problémájához. Magyarország katonai-politikai neutralitásának kérdését az önálló államiság létrejöttétől érdemes vizsgálni.

Ez a semlegesség addig tartott, amíg az ország nem csatlakozott hivatalosan bármely katonai tömbhöz, szövetségi tömörüléshez, területén idegen államok katonai támaszpontokat nem állítottak fel, csapataikat pedig nem állomásoztatták azon. Előbbire – vagyis szövetségi csoportosuláshoz való társulásra – pro forma 1939-ben, az Antikomintern Paktumhoz történt csatlakozással került sor. A germán birodalmiság lassú, de biztos kibontakozásával a semlegesség (ha annak feladására hivatalosan hosszú ideig nem is került sor) először csak viszonylagos, majd egyre inkább illuzórikus lett. A revíziós kényszerpályára lépés mellett a magyar külgazdaság említett prioritásai (a gabonaexport szükségessége) is Németország felé sodorta a hazai külpolitikát, annak ellenére, hogy Berlin és Budapest elképzelései e téren – finoman szólva – nem minden tekintetben fedték egymást.⁴

A magyar politikai irányítás mindazonáltal még Bethlen István idején jegyezte el magát azzal a gondolattal, hogy nem árt egyszerre több vasat tartani a tűzben, ha az ország külkapcsolatairól van szó. Az olasz illetve német orientáció nem jelentette azt, hogy Magyarország elvágtat volna a francia, illetve angol diplomáciához fűződő külpolitikai szálakat. Amint azonban korábban már említettük a gazdasági kapcsolatok és a revíziós törekvések logikája miatt az atlanti

³ Diószegi István: Az Osztrák-Magyar Monarchia. *Historia* 2000. 9-10. 7. o.

⁴ Ormos Mária: *Franciaország és a keleti biztonság 1931-1936*. Budapest, 1969, Akadémiai, 288. o. ill. uő: *Magyarország a két világháború korában*. Debrecen, 1998, Csokonai. 155-156. o.

kapcsolatok veszítettek jelentőségükből a sikert sikerre halmozó hitleri Németországgal való stratégiai együttműködéssel szemben.

A második világháború után a magyar békeszerződés aláírása és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mandátumának lejártával⁵ nyílt volna meg az út a független Magyarország megteremtésére, ám a szovjet csapatok továbbra is az országban maradtak, így a szuverenitást a gyakorlatban már nem sikerült megteremteni.

A demokratizmus és a szabad választásokon alapuló politikai rendszer megalkotása de facto követelésként forradalminak is minősülhet, hiszen modern értelemben vett demokratikus államrend megteremtésére Magyarországon addig nem került sor. Érdeemes figyelembe vennünk azonban a demokratikus felfogás viszonylagosságát és történetiségét. Jól ismertek a klasszikus poliszdemokrácia korlátai, működési zavarai és az is, hogy a görög világ egyik legnagyobb gondolkodója, Arisztotelész sem sorolta előbbre a demokratikus alkotmányt⁶ az arisztokráciánál, vagy a királyságnál. Az alkotmány tökéletessége szerinte a mértékletességben rejlik.⁷

Égészen másként definiálták azt 1848-ban, amikor a kor liberálisai – a rendi korlátokon túllépve – az állampolgárok közössége által létrehozott, népképviselői alapokon nyugvó, felelős kormányzatú állam megteremtését határozták el. A választójoggal rendelkező „nép” a teljes lakosság kb. hét százalékát tette ki, mégis bízvást tekinthették alkotói az erről rendelkező törvénycikket a kor leghaladóbb törvényének és tekinthetjük annak mi is. 1848-ban az addigi rendi alapokon szerveződött monarchia és képviselői rendszer helyére egyéni szabadságon és polgári jogegyenlőségen alapuló állam; modern, polgári értelemben vett, népképviselőre épülő parlamenti rendszer lépett.

A képviselői demokráciák a pártelvű pluralizmus elvei mentén szerveződnek, melynek alapja a kormányzati hatalomért versengő pártok harca a választójoggal rendelkező tömegek mobilizálásáért és szavazataik elnyeréséért. E politikai struktúra legfőbb eleme, a képviselői szervek ciklikusan ismétlődő újraválasztása, mely az egész választási rendszerrel együtt a képviselő elvét valósítja meg a gyakorlatban. A kettő összhangjából adódik, hogy a választásos demokrácia követelése csak részben jelent egyet a többpárti parlamentarizmus bevezetésével. Utóbbi gyakorlati hagyományai nagyjából kiegyezés idejének

⁵ 1947. február 10. és 1947. szeptember 15.

⁶ Arisztotelész a helyes alkotmányt nem is demokráciának, hanem politeiának nevezi.

⁷ Arisztotelész: *Politika*. Negyedik könyv. 2. kiadás. Gondolat, Budapest, 1984. /Politikai Gondolkodók/ 173-215. o.

környékére nyúlnak vissza Magyarországon. Parlamentarizmus és demokrácia azonban idehaza nem fedték egymást.⁸ 1867 után az – akkor még klubpártokként, választási pártokként – működő ún. protopártok alig-alig reagáltak a korszakban jelentkező gazdasági, szociális és társadalmi problémákra. A dualizmus korát lebegő politikai rendszer jellemezte. A struktúra nem volt képes visszaadni a társadalom teljes tagoltságát, nem tükrözte annak valódi problémáit.

A látszólagos többpárti parlamentarizmus a valóságban hegemon többpárt-rendszerként működött. A dualista állam berendezkedéséből, „állammegőrzéses” jellegéből és az ehhez szervesen kapcsolódó választójogi rendszerből adódóan; valamint a közigazgatás gépezetének segítségével a kormánypártok hol törvényesen, hol nyomásgyakorlás révén – egyetlen kivételtől eltekintve – mindig képesek voltak megnyerni a választásokat. A politikai érdektagoltság intézményes formái (pl. pártok) mellett, ráadásul intézményen kívüli személyi kapcsolatok rendszere, egyfajta „patronus-kliens” viszony hálózta be a társadalmat.

A két háború közötti időszak parlamentáris rendszerét autoriter elemekkel vegyes többpárti berendezkedés és felelős kormányzás jellemezte. Utóbbiakat áthatották a választójogi rendszerbe épített korlátok, a nyílt szavazás rendje, a központi állami illetve kormánypárti adminisztrációk beavatkozási törekvései, a sajtószabadság korlátozása, vallási, majd faji diszkrimináció.⁹

Valóságos – a társadalmon belüli erőviszonyokat tükröző – választásokra került azonban sor 1945 novemberében. Csakhogy ezt a demokratikus véleménynyilvánítást nem követte annak megfelelő hatalomgyakorlás. A parlamenti erőviszonyokat felülírta a baloldali radikalizmus erőtaktikája, mely a – SZEB képében megjelenő – szovjet támogatáson alapult. Maga a választás ellenben joggal tekinthető az 1956-os követelések korábban már megvalósult – tehát nem megkonstruált – mintájának.

Abban aligha lehet vita, hogy az 1956-os forradalomban résztvevők zömének célja a régi rend gyökeres átalakítása volt. Kérdés azonban, hogy milyen irányban haladt volna ez az átalakítás? Ha nem csupán néhány rövid forradalmi nap, hanem annak nyomán egy konszolidálódó új rendszer kapott volna esélyt a történelemtől, lehet: a polgári demokrácia legkülönbébb politikai, eszmei alapállású csoportjai találtak volna helyet maguknak Magyarországon. Nehéz lenne október fejleményeinek eszmei vezérfonalát röviden felvázolni, az azonban bi-

⁸ Más országokban szintén nem, azonban a választójog időről időre történt szélesítésével az államok egy része elérte a demokratikus parlamentarizmus állapotát.

⁹ Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, 1999, Osiris. /Osiris Tanulmányok/233. o.

zonyos, hogy a háború előtti, teljesen erodálódott rendszer restaurációja iránt nem mutatkozott komoly érdeklődés. Másképp képzelték a jövőt az ötvenes évek becsapottjai, azok a munkások, ipari tanulók, segédmunkás huszonévesek, akik a rendszer minden ígérete ellenére a társadalom kiszorítottjainak érezték magukat. Valamiféle külön útra akartak lépni a fiatal értelmiségiek, egyetemisták, főiskolások is. Az ő elképzeléseik egyértelmű, deklaratív megfogalmazása valóban – a szó jelentéstartalmának teljességét felölelő – forradalommal változtathatta az 1956-os eseményeket. Az 1956. október végén pontokba szedett állásfoglalásokból természetesen nem bontakozik ki koherens jövőkép. Ehhez egy alkotmányozó nemzetgyűlés törvényeit kellene látnunk, Budapestnek azonban nem adatott meg, hogy Párizs vagy a Pozsony nyomdokába léphessen. Az akkori elképzelésekből mégis egyfajta – demokratikus alapokon nyugvó – egyenlőségelvű társadalom és szociális gazdálkodás vágya bontakozik ki. (Teljesen újszerűnek ugyanakkor ez sem tekinthető, hiszen feltehetően hasonló elképzelésekkel járult szavazni az emberek többsége a már említett, legdemokratikusabbnak tartott 1945. novemberi választásokon is.¹⁰) Amennyiben e téren nem történt volna reprivatizációs fordulat, az 1945 után végrehajtott államosítás a parlamentáris demokráciának újfajta értelmezést adott volna. A magyar történelemben még nem volt példa arra, hogy az üzemek vezetését demokratikusan megválasztott munkástanácsok kezébe adják. Úgy tűnik, 1956 célja a nemzeti irányultságú és szocialisztikus erők harmadikutas szintézise volt. Olyan – képviseleti demokrácián alapuló – politikai rendszer megteremtése, mely széles köztulajdonon alapuló szociális gazdasággal egészült volna ki. A munkás-önigazgatásra alapuló rendszert egyesek az első valódi szocialista forradalomnak tartották.¹¹

Végül röviden érdemes azon is elgondolkoznunk, hogy a követeléseknek, s majd az eseményeknek volt-e bármilyen önálló helyi tartalma? A második világháború után Magyarországot a szovjet megszállási övezet államként sztálini típusú, egypártrendszerű diktatúrává alakították, melyben jókorát változott Sopron megítélése is. Az 1945 utáni pártzsargonban a „reakció” diabolikus jelzője tapadt Sopron nevéhez. Határközeli helyzete, hagyományai és társadalmi összetétele miatt számos hátrány érte. Elvesztette megyeszékhelyi rangját, a beruházások elkerülték, nem épült elegendő lakás. Elvesztette az egykori iskolavárosi, kulturális hagyományaiból eredő előnyöket. A korszakban sokkal értékesebb munkásváros kifejezést Sopronra ráadásul csak korlátozott mértékben lehetett

¹⁰ Lásd: Rainer M. János: Az eszmék útja, előzmények és események.

¹¹ pl. Bill Lomax.

alkalmazni. Az alapvetően osztálystruktúrákban gondolkodó, internacionalista világnézetet hirdető hatalmi rendszer nem tolerálta a két háború korában testet öltött erős lokálpatrióta hagyományt. A második világháború után a bányá- és kohómérnök-képzés stratégiai fontosságú oktatási ágazattá vált. Sopron nem volt alkalmas rá, hogy hasonlóan jelentőségteljes szektorok intézményeinek helyet adjon. A bányászokat és a kohászokat Sopronból geopolitikai és ideológiai szempontból egyaránt „védettebb” Miskolcra költöztették. Egyúttal hallgatói kizárásokra került sor és a tanárok közül is többeket eltávolítottak. Az intézmény szellemiségének átformálására ugyanakkor elsősorban szakértetségével rendelkező fiatalokkal duzzasztották fel a hallgatói létszámot. Igyekeztek betiltani a selmeci hagyományokat is, melyek a testvériség érzését alakították ki az ifjúság körében, amellyel nemzedékeken keresztül táplálták az utódokat Selmecbányán, majd Sopronban is.

Az ország és a város számára esélyt kínált a kibontakozásra Nagy Imre miniszterelnöki kinevezése, és a nevével jegyzett „új szakasz” politikai korrekciója. Nagy 1953-as kormányprogramja, illetve a tanácsigazgatási rendszer működésének általa megindított korrekciója, támogatta a helyi fórumok emancipálódását az országos és megyei pártapparátusok mindent ellenőrzés alatt tartó ambícióihoz képest. A változás leglátványosabb kísérőjelensége a Sopron-Győr vita eszkalálódása volt 1954-től. A város számára mindazonáltal elsősorban az idegenforgalom és a kultúra fejlesztése terén nyílt folyosó a jövőbe. A Győr-Sopron Megyei Hírlapban 1954-től egyre több cikk jelent meg Sopron gondjairól. Ígéret született rá, hogy az irányítási, döntési mechanizmusok decentralizálása révén Sopron megkapja néhány vállalat és intézmény közvetlen irányítását. Ígéret született a lakásínség megoldására is. A Minisztertanács ugyanakkor 1955 őszén hozzájárult a Soproni Szemle újbóli kiadásához.

Az 1956 nyarán és kora őszén elmélyülő politikai válság országszerte aktivizálta az egyetemi és főiskolai diákságot. Soproni egyetemisták és főiskolások októberben megalakították a MEFESZ-t. Gyűléseiken követelték a szabad, demokratikus és független Magyarország megteremtését, valamint a város és az oktatás helyzetének javítását. Az államigazgatási szervek dezorganizáltsága miatt felértékelődött a – MEFESZ vezette – szervezett ifjúság szerepe, és a csődöt mondó közigazgatás funkcióit – meglehetősen gyorsan – „rivális” nélkül voltak kénytelenek átvenni az egyetemi ifjúság diákszervezetei. Kezdetől fogva az egyetemi karok és a főiskola hallgatói fogadták a külföldről érkező segíelyeket, csomagolták át, tárolták és szervezték azok elszállítását. A diákok pótolták a leálló üzemek munkaerőhiányát, a közüzemek munkaerő szükségletét, hama-

rosan átvették a közellátás szervezését és felügyeletét, a közigazgatás irányítását, részt vettek a közrend fenntartásában.

Időközben városszerte spontán megmozdulásokra (szobor és emlékmű le-döntésekre, vörös csillag eltávolításokra) került sor, és megalakultak Sopron és a járás forradalmi szervei is. (A soproni Ideiglenes Nemzeti Tanács Intéző Bi-zottságának elnöke Takács Endre, a levéltár igazgatója lett.) Működésük rövid ideje alatt intézkedtek a hagyományos utcanevek visszaállításáról és a helyi sajtó újraindításáról. November 4. után a városban sztrájkok zajlottak és tovább vé-gezték dolgukat a munkástanácsok is, amelyek november 16-án nyilatkozatban ítélték el a Kádár-kormányt, követelve a szovjet csapatok azonnali kivonását, szabad, titkos, többpártrendszerű választásokat, a diktatúra felszámolását, az emberi szabadságjogok betartását és igazságos bérrendszert. Sopron és a Fertő térsége ezekben a hetekben a magyar nép modernkori exodusának fő helyszí-névé vált. Az ország tömeges elhagyása 1957 januárjáig többé-kevésbé akadály-talanul folytatódott.

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy 1956 októberében Magyarországon, Sopronban, a nyugati határ mentén olyan átalakulás kezdődött, melyből hiány-zott ugyan a világmegváltó akarat, ámde benne foglaltatott egy „normális”, jól élhető, a társadalom mélyülő egyenetlenségeit kiegyenlíteni szándékozó, de-mokratikus állam megalkotásának gondolata.

Slike, Photos, Képek 2015.

Ženski vokalni sastav iz Unde

Svi za Zrinka humanitarni koncert u Koljnofu

A soproni Starci tamburazenekar

Publikum a soproni horvát esten, Liszt Központ Sopron

Uspomena na starog tamburaša teca Jošku

Stjepan Radić Zágráb városközpontjában

A katedrális előtt Szarajevó

25 éves a Magyarországi Gradistyei Horvátok Egyesülete, Kőszeg lovagi terem

A horvát nyelvújító Ljudevit Gaj

A két mártír Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc első nyughelye a Bécstűhelyi temetőben

Ljeto Zrinskih 2016

Vukovár

Taschner Ferenc a 2015. évi emlék menet résztvevője

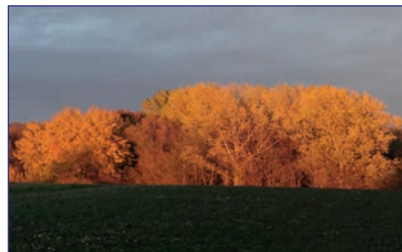
Tradíciya

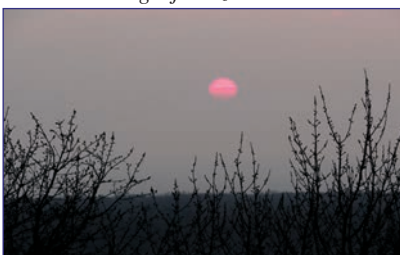
ZA VUKOVAR print

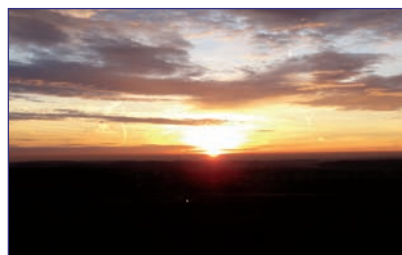
*A Kravica vízesés Hercegovinában Me-
đugorje közelében*

A természet fény- játéka

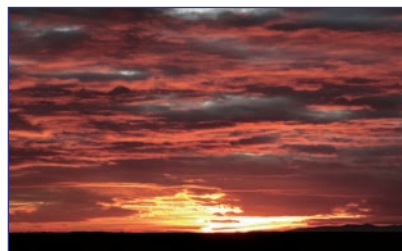
*Napfelkelte a tavaszi napéjegyenlőség-
kora a kópházi Gora (a hon) hegyről*

Napfelkelte télen

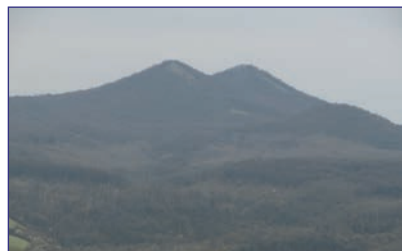
Lipik

Naplemente az Alpokaján

Mons Sacrum Pannoniae

*Kettős piramis a Duna bal partján
Ipolyzalka közelében*

A 2016. virágvasárnapi passió előadói

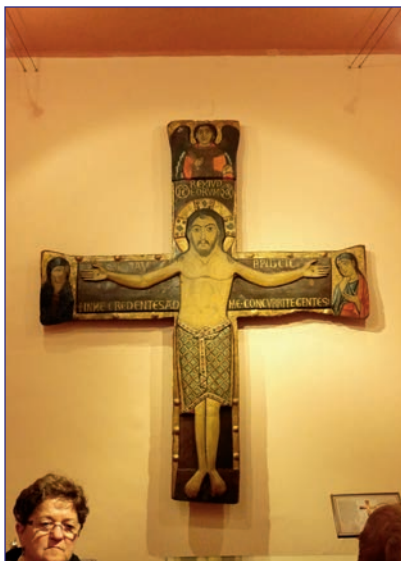
II. János Pál, Trsat

I. Advent a kópházi búcsújáró templomban

Horvát nap Zalában, Murakeresztúr

A Ferences Kolostor, Zadar, a legöregebb horvátországi feszület

Medugorjei Mária szobor, Olmód

Készül a borító főképeként bemutatott faragvány

A zárándokúton Skradin kisváros felett az autósstráda mellett

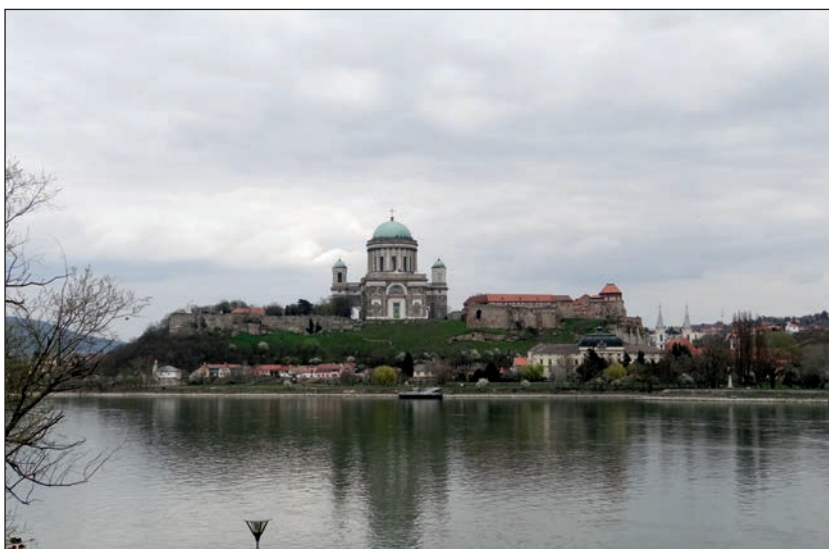

Vendégeink a Páneurópai piknik emlékparkban

Igor Šipić tanulmányúton, háttérben az Esztergomi bazilika

Az esztergomi bazilika

A bazilika kupolája

Káfić Bazilike u Ostrogonu

Kópházi népviselet

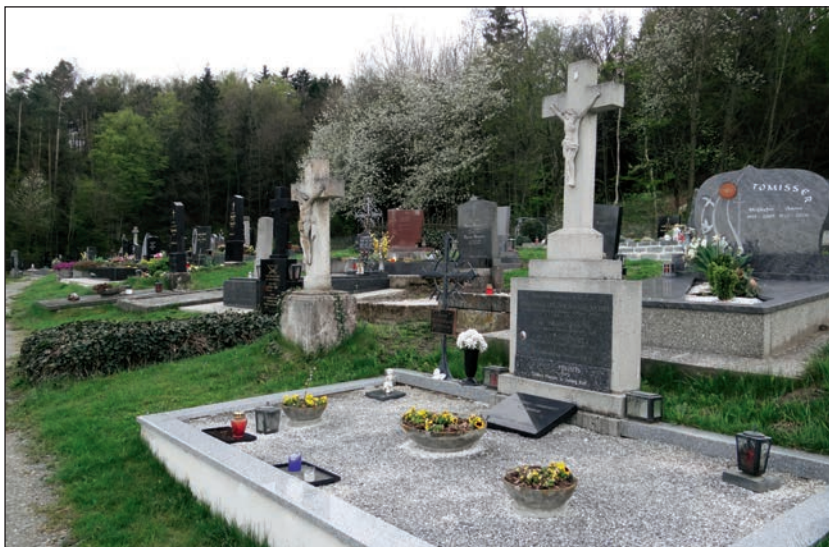
Dalmát szigetek női viselete

Akademik Ivan Golub

Soproni részletek

Jozef Mikišić sárja, Jábing A

Jásdi Kiss Imre

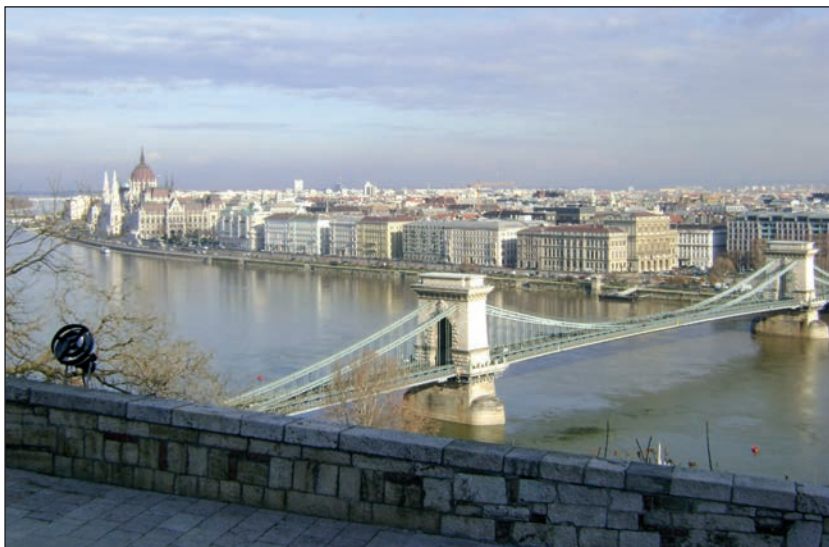

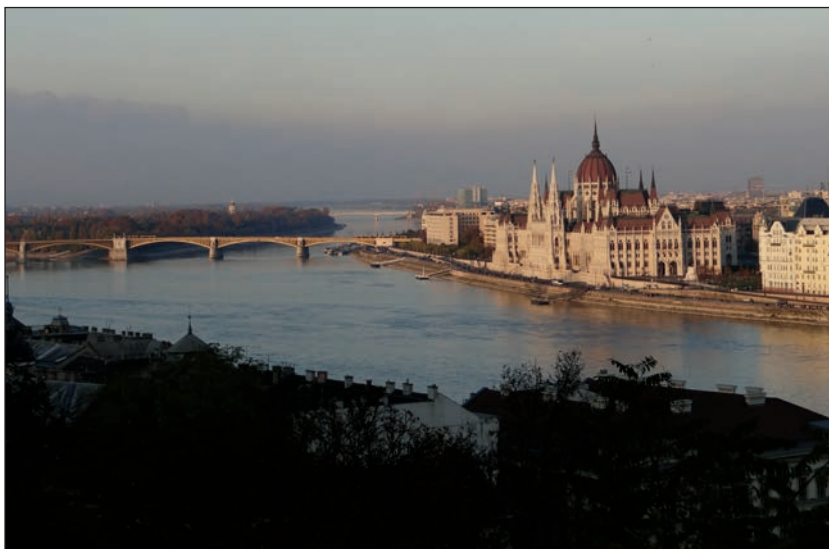
Megemlékezés a mártír papról Blázovich Jánosról, Kópháza kegytemplom

Renesansni dvorac Nadasdy, Křiž-Deutschkreutz

Lančani most u Budimpešti, prvi most preko Dunava pušten u promet 1849.

Zgrada Parlamenta na peštanskoj strani

Pa zar sam ja na moru

Mintha a tengerparton lennének

Ínyenc keret

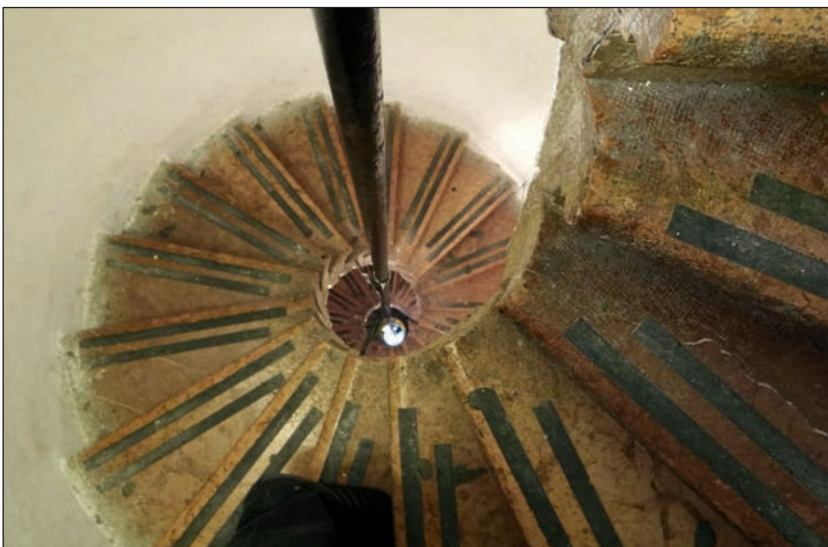

Ez is egy keret

A földkábel a lényeg

Spirala

*Képek a Pálosok és János lovagok
Magyarországon és Horvátországban című konferenciáról*

Szent Kvirin zárándoklat , a Peruska Mária zárándokhelynél

Pavlinko svetiušte u Pilišu

Portal crikve u Horpaču

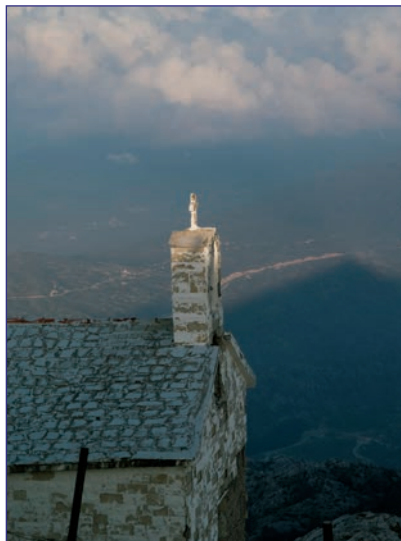

Remeték keretei a Marjan hegyen Split

*A hősnő, Mile Gojsalić szobra
Omiš városa felett*

Valahol a Biokovón

Gata, Poljica

Travnik

Trsat vára

A Gloriette Fertőboz felett

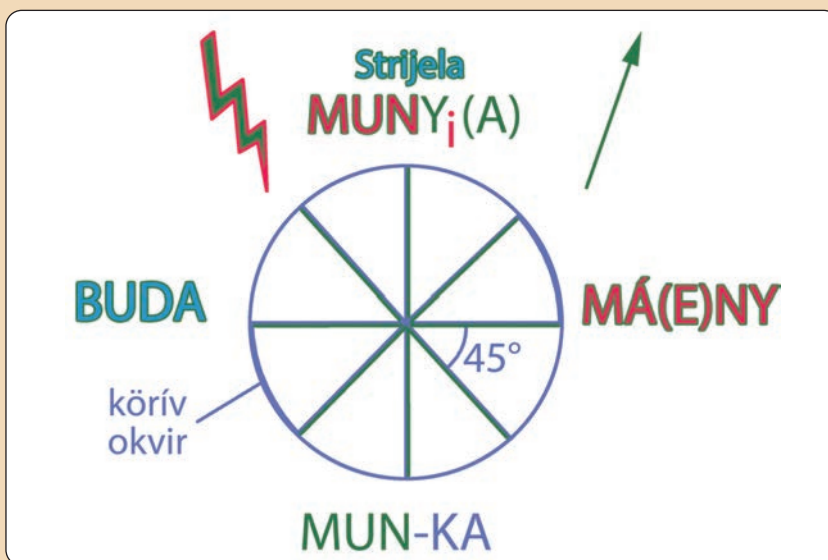
Szentmargitbánya

Udruga branitelja dobrovoljaca PGŽ u Prisiki

Srećko Perković i Ferenc Taschner dvi umjetničke duše

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007-2013

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKÉZELŐ
NEMZ-KUL-16-0871

